JUBILIEJAI

Kompromisinei Lietuvos ir Lenkijos draugiškų santykių ir gero kaimyninio bendradarbiavimo sutarčiai – 30 metų – **Bronius Makauskas** 3
Tautinių mažumų įstatymui 20 metų – **Algirdas Vaicekauskas** 7

KULTŪROS BARUOSE

Ukraina vis dar ir mūsų skausmas – **Asta Pečiulienė** 9
2025 m. Punsko, Seinų, Suvalkų lietuvių kultūriniai renginiai 23

JAUNIMO GRETOSE

Lenkijos lietuvių jaunimas Pietų Amerikoje – **Tomas Venslauskas** 11

ŽMONĖS

Nuo antsvorio iki nubėgto maratono – **Božena Bobinienė** 14

LITERATŪRINIAI BANDYMAI

Koks Tavo skaičius? – **Jurgita Stankauskaitė** 17

KNYGŲ LENTYNOJE

Aradnykai – kovos dėl lietuvybės tarpukariu – **Janina Macukonienė** 19

SKELBIMAI

SPAUDA RAŠĖ

Lietuvos žiniasklaida 26

Redakcijos adresas
16-515 Puńsk, ul. A. Mickiewicza 23
tel. (+48) 87 5161 416
www.e-ausra.pl
ausra@o2.pl

Leidžia
Lenkijos lietuvių draugija
16-500 Sejny, ul. Wileńska 9
tel. / faks. (+48) 87 5162 125

Vyr. redaktorė Irena Gasperavičiūtė
Redakcijos sekretorė Alicija Krakauskienė
Stilistė, korektorė Birutė Burdinaitė-Ołów
Techn. redaktorė Aldona Jonušonytė
Korespondentės: Jurgita Stankauskaitė, Rasa Žukauskienė, Božena Bobinienė

Spausdino „Aušros“ leidyklos spaustuvė.

Numeris pasirašytas spaudai 2025-01-15

Rankraščiai taisomi ir trumpinami redakcijos nuožiūra. Redakcijos nuomonė nebūtinai sutampa su autorių nuomone.

Publikacja wyraża jedynie poglądy autora/ów i nie może być utożsamiana z oficjalnym stanowiskiem Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji. Leidinyje reiškiama tik autoriaus (-ių) nuomonė ir ji negali būti tapatinama su oficialia Vidaus reikalų ir administracijos ministro pozicija.

Viršeliuose:

Ančios antys (Birutės Burdinaitės-Ołów nuotr.)

Sausio 13-oji Punsko Dariaus ir Girėno pagrindinėje mokykloje (Tomo Bernecko nuotr.)

Mieli skaitytojai!

Irena Gasperavičiūtė

Šiųmetis sausis paženklintas ne tik Laisvės gynėjų diena, bet ir svarbiais jubiliejais. Prieš šimtą metų sausio 4 d. Ukmergės rajone gimė žymus lietuvių kalbininkas ir politikas Zigmas Zinkevičius. Taip pat sausį, bet prieš 190 metų, gimė poetas, kalbininkas, Seinų vyskupas Antanas Baranauskas, kurio atminimą Seinuose paminėsime sausio 19 d.

Tačiau sausis nuo 1991 metų labiausiai siejasi su laisvės laužais ir gynėjais, už Tėvynės laisvę paaukojusiais savo gyvybę. Kiekvienais metais sulaukę Sausio 13-osios apmąstome šios aukos prasmę. Šįsyk, girdint, kas vyksta Ukrainoje, pirmiausiai į galvą ateina mintis, kad 1991-ųjų sausį įvyko stebuklas. Turiu omeny tai, jog beginklių žmonių minia plikomis rankomis apsigynė nuo galingosios imperijos. Aišku, nulėmė daug susiklosčiusių aplinkybių, tačiau viena yra aišku: jeigu nebūtų pasiryžusiųjų gintis nuo užpuoliko kad ir plikomis rankomis, – jokios aplinkybės nepadėtų ir jokie stebuklai nevyktų. Ėjo minios kaip garsiame J. Biliūno apsakyme „Laimės žiburys“ – drąsuoliai ėjo atnešti žmonėms laimės, nors žinojo, kad patys žus. Todėl šiandieną, kai taip smarkiai keičiasi žmonių vertybės, ar nereikėtų vietoj įsigalinčio pragmatizmo ugdyti vaikų idealizmą – meilę artimui, meilę savo kraštui, tautai, tėvynei? Atrodo, tai ir yra daroma tiek namuose, tiek mokyklose ar kultūros namuose. Svarbu, kad tai būtų efektyvu, nes dar negyvenome tiek globalizacijos paveiktame ir informacinių technologijų užvaldytame pasaulyje. Ar besikeičianti tikrovė keičia ir žmonių vertybes? Tikrai taip. Verta pamąstyti, kokią mūsų bendruomenę mes paveldėjome ir kokią ją paliksime ateinančioms kartoms.

Kompromisinei Lietuvos ir Lenkijos draugiškų santykių ir gero kaimyninio bendradarbiavimo sutarčiai – 30 metų

Bronius Makauskas

Laikas bėga greitai, įvykiai dar sparčiau. Rodos, taip neseniai praūžė du pasauliniai karai, jau turime prologą trečiojo, o mes čia, savo tėvonijoje, nepastebimai sulaukėme beveik normalių Lietuvos ir Lenkijos santykių 30-mečio. Rašau „normalių“, turėdamas omenyje XX a. sukrėtimus, Lietuvai atnešusius tris okupacijas (neskaičiuojant Pietryčių Lietuvos ir Mažosios Lietuvos dalies teritorijų okupacijų) ir tautos pastangomis Nepriklausomybės atkūrimą, įtvirtintą 1990 m. Kovo 11-osios Aktu. Lietuvoje Draugiškų santykių ir gero kaimyninio bendradarbiavimo sutarties 30-osios metinės gan plačiai paminėtos spaudoje ir oficialiuose renginiuose. Lenkijoje, šalia apžvalginių straipsnių, specialios konferencijos, mano dėmesį atkreipė „ekspertinis“ Adamo Chajevskio (Adam Chajewski) trijų dalių rašinys „Negyva gimusi sutartis. Lenkijos ir Lietuvos sutarties pasirašymo 30-mečiui“ („Traktat martwo urodzony – w 30. rocznicę podpisania traktatu polsko-litewskiego“, „Polityka Polska“). Autorius atskleidžia gyvas lenkų fobijas ir nuolat reiškiamus priekaištus Lietuvai.

Kiekvienai valstybei vienas iš kertinių jos egzistavimo momentų yra sienų su kaimynais teisinis įtvirtinimas, geri, abiem pusėms naudingi santykiai. Lietuvai sienų klausimas kėlė rūpesčių tomis kryptimis, kur stokota kaimyninių tautų nustatytų ir teisiškai tarpusavyje pripažintų. Tarp jų buvo Lietuvos ir Lenkijos (demarkacijos nuo 1928) administracinė linija, iki 1939 m. buvusi daugiau kaip 500 km ilgio, kurios didžioji dalis per dvi Sovietų Sąjungos okupacijas radikaliai pasikeitė. Anksčiau ši linija skyrė Lietuvą nuo Lenkijos okupuoto Vilniaus krašto (jos Lietuva nepripažino). Šios sienos dalis išliko tik pietinėje Suvalkijoje, jos Lietuva taip pat nepripažino. Ją iki 1991 m. skyrė nuo Lenkijos Sovietų Sąjungos tikra geležinė aklina tvora, izoliavusi mus visom prasmėm nuo tėvynainių anapus užtvaros.

1990 m. kovo 11 d. Lietuvai atkūrus nepriklausomybę, ištrūkus iš okupacinių Sovietų Sąjungos varžtų, teko imtis reguliavimo santykių su laisvuoju demokratiniu pasauliu, tarp kitko, su artimiausia kaimyne Lenkija.

Taigi 1990 m. kovo 11 d. Lietuvai atkūrus nepriklausomybę, ištrūkus iš okupacinių Sovietų Sąjungos varžtų, teko imtis reguliavimo santykių su laisvuoju demokratiniu pasauliu, tarp kitko, su artimiausia kaimyne Lenkija. Prisiminkime Lietuvos ir Lenkijos sienų raidą. Siena iš pradžių nebuvo fiksuota dokumentaliai, nors faktiškai egzistavo. Tik 1422 m. Melno taikos sutartimi fiksuota nustatant Lietuvos ir Lenkijos sienas su Vokiečių ordinu, vėliau – 1501 m. – Melniko aktu buvo apibrėžta ir teritorija su Lenkijos

bei Lietuvos jurisdikcija. Lietuvos (LDK) ir Prūsijos sienų sankirtą žymi iki šių dienų išlikęs 1545 m. monumentas Bogušų[1] kaime, Prostkų savivaldybėje, Elko apskrityje, dabartinėje Lenkijoje. Vėliau sienas patvirtino 1569 m. Liublino unijos sprendimai, teigiant, kad turi būti viena Respublika, bet „abiejų valstybių". Seinai, Suvalkai, Gardinas... toliau fiksuojami Lietuvos pusėje, Augustavas perskirtas perpus iki kanalo linijos. Suvalkų krašte išliko nepakeista buvusi administracinė linija.

Lietuvos okupacijų padarinys buvo, tarp kitko, smarkiai paveikta lietuvių tautinė savimonė ir savivoka. Greta ar tarp seniausių lietuviakalbių vietovių atsirado ištisi plotai su lietuvių (baltų) arba mišrios kilmės lenkiškai, baltarusiškai arba „paprastai" kalbančiais gyventojais, neturėjusiais gyvenimo prieškario nepriklausomoje Lietuvoje patirties. Jų integravimas į nepriklausomą valstybę buvo sudėtingas uždavinys, juolab kad atkurtai valstybei trūko ne vien patirties, bet ir sutelktos politinės valios, ryžto tai įgyvendinti. To supratimo stokojama iki šiandien. Reikalai palikti spręsti Lenkijai, visuomeninės organizacijos bando bent savo tautiečiams kiek pagelbėti. Padėtį sunkino ir tebekomplikuoja dar ta aplinkybė, kad šie rajonai turėjo ir tebeturi savotiškas „rėmėjas" – Lenkiją ir Baltarusiją, iš kurių sklinda nebūtinai Lietuvos interesams, jos teritoriniam vientisumui palanki įtaka. Buvo ir išliko ypač pavojingas Lietuvos integralumui subjektas, veikiantis iš Kremliaus, nesuinteresuotas darnių nepriklausomos Lietuvos kaimyninių santykių plėtra, *per saldo* pačia Lietuvos nepriklausomybe.

Vakarinėje Lietuvos sienos atkarpoje baigiantis Antrajam pasauliniam karui SSRS buvo sąjungininkų *de facto* leista Vokietijos ir dalies Mažosios Lietuvos teritorijose sukurti Rusijos administruojamą Karaliaučiaus sritį. Tai vėlgi radikaliai pakeitė geopolitinę situaciją: nebeliko buvusios kaimynės Vokietijos, jos vietoje atsirado Rusijos anklavas.

Lenkijos valstybei Sovietų Sąjungos sąjungininkų pritarimu, bendru sprendimu buvo perduotos buvusios rytinės Vokietijos teritorijos, teko atsisakyti vakarinės Ukrainos ir vakarinės Baltarusijos teritorijų. Čia etniniu pagrindu buvo sukurtos naujos valstybės, kitados sudariusios bendros Respublikos dalį. Lietuva atgavo dalį okupuotos rytų teritorijos – Vilniaus kraštą.

Sovietų okupacijos laikotarpiu Lietuvos ir Lenkijos tarpvalstybinių santykių nebuvę, nes abi valstybės buvo pavergtos, bet labai skirtinga apimtimi. Lenkija ir toliau egzistavo kaip valstybė, tačiau su satelitinės valstybės bruožais. O Lietuva buvo okupuota ir inkorporuota į Sovietų Sąjungą, klaidinančiu Lietuvos TSR pavadinimu. Lietuva *de facto* prarado valstybingumą, betgi *de iure* ją išlaikė, kadangi jos statusą palaikė Nepriklausomos Lietuvos diplomatai ir kai kurios demokratinio pasaulio valstybės.

Tad nenuostabu, kad 1990 metais, po atskirties ir nebendravimo dešimtmečių, nebuvo aišku, kaip klostysis abiejų laisvų tautų ir valstybių santykiai, kaip Lenkijos valdžia, visuomenė reaguos į Lietuvos nepriklausomybę, kaip bus vertinama tarpukario situacija, ar nekils naujų įtampų. Sovietų Sąjungos okupacinis režimas bet kokius civilizuotus santykius tarp Lietuvos ir laisvesnės Lenkijos buvo visiškai užblokavęs. Taigi vieni kitus vertino per savo sentimentus, emocijas, įsivaizdavimus, ambicijas. Tai buvo labai silpna premisa būsimoms tarpvalstybinėms deryboms. Kai kurie politikai įsivaizdavo, kad po Juzefo Pilsudskio (Józef Piłsudski) agresijos, dramatiškų Antrojo pasaulinio karo ir komunistų valdymo patirčių lenkai bus padarę išvadas, sieks geros kaimynystės, taikaus sugyvenimo. Viltasi, kad atsikūrusi Lenkija pripažins ir bent atsiribos nuo 1920–1939 m. Pietryčių Lietuvos okupacijos bei „visiems laikams" atsisakys pretenzijų į Lietuvos sostinę ir istorines, etnines lietuvių žemes. Tačiau buvę ir rimtų prielaidų, ne vien iš lenkų emigracijos Vakaruose sklindančių Armijos Krajovos dalyvių ir „kresų mylėtojų" šaltinių, Vilniaus ir Lvivo klausimu publikacijų gausos, kad gali atgimti Lenkijoje revanšizmo banga.

Netikrumas, nežinia, ypač stokojant patirties politikoje, gerų specialistų, ekspertų ir diplomatų, buvo žlugdantis pasitikėjimą, iniciatyvas, skleidžiantis savotiško nepilnavertiškumo jausmą veiksnys. Na, ir tas mus pančiojantis, prakeiktas „mes maži", ko neišsiugdė daugelis valstybių, už mus mažesnių plotu ir gyventojų skaičiumi. Nepamirškime, kad mūsų tautos elitas buvo iššudytas ar išblaškytas Sibiro plotuose, kita dalis nublokšta į Vakarus, likusi krašte nemaža dalis tęsė egzistencinę kovą su okupantu dėl tautos išlikimo. Ta liūdna atmosfera, neaiškumo šydas menkino pasitikėjimą savo jėgomis, ypač kai užuot kalbėjus apie savo tautos pasiekimus nepriklausomybės dvidešimtmetyje – visais kanalais buvo brukama informacija apie

1 Lituanistas A. Uzdila aiškina, kad yra žinomos dvi panašios pavardės – Bogužis ir Bogušas. Antrasis variantas yra kildinamas iš lenkiško vardo Bogusław (Boguś), pirmasis iš prieskoninio augalo lietuviško pavadinimo „bogužis". Lenkų kalboje abi jos suplakamos į vieną asmenvardį Bogusz. Kaimai ir vietovės būdavo įvardijamos nuo vardų ar dažniau nuo pavardžių tų žmonių, kurie gyvenvietę įkūrę. Todėl nuo abiejų pavardžių dėl fonetinio panašumo Lenkijoje kaimas įvardintas Bogusze. Štai kodėl galima dvilypė kilmė. Kadangi Elko kraštas yra sename baltiškame areale, tai rodo ir Vytis bei Prūsijos erelis monumente, kaip ir pats Elko vardas, gyvenvietė turėjusi būti įvardinta lietuviškai mąstančių žmonių. Kaimą įkurti turėjęs žmogus, kuris auginęs bogužius ar jais prekiavęs, dėl ko ir buvo gavęs Bogužio pavardę.

„autoritaro Smetonos menkystę ir išdavystę“. Prisiminkime, kaip, pavyzdžiui, buvo manipuliuojama Vilniaus diecezijos juridinės priklausomybės Lietuvos Katalikų Bažnyčios (LKB) provincijai klausimu Lietuvos krikšto 600 metų jubiliejaus Romoje proga. Maskvos agentūra suintensyvino veiksmus, kad sukiršintų lenkus su lietuviais tiek Lietuvoje, tiek Lenkijoje, diskredituotų Šventąjį Tėvą Joną Paulių II kaip „antilietuvišką lenkų nacionalistą, blokuojantį LKB provincijos ribų pertvarką“. Lenkams buvo peršama mintis apie Jo Šventenybės „išdavikišką“ laikyseną. Pastarasis kaltinimas buvo skleidžiamas Jono Pauliaus II ganytojiško vizito Lietuvoje metu, 1993 m. Kai kuriuose sluoksniuose Lenkijoje audrą sukėlė Jo Šventenybės istoriškai pamatuotas įvardijimas „lietuvių kilmės lenkai Lietuvoje“ ar liturgijoje bei mokyme vartota lietuvių kalba. Pabrėžkime, kad Jono Pauliaus II ganytojiškas vizitas Lietuvoje padrąsino lietuvius, bet ir paskatino lenkų politinį bei kultūrinį elitą rimčiau pažvelgti į Lietuvą ir pagreitinti vangiai vykstančias derybas dėl būsimų santykių. Pažymėtina, jog Lenkija gerų santykių sutartį su Rusijos Federacija pasirašė 1992 m., o su Lietuva – tik po dvejų metų.

Kaip rodo ir šiuolaikiniai pavyzdžiai, kenkti stabilumui bei tautų santarvei iš šalies nėra jau taip sunku. Tą Damoklo kardą juto abiejų šalių (nors nevienodai) politikai. Štai pirmaeilis Lietuvos politikas propagavo savo, o gal pakištą mintį, kad išvedus iš Lietuvos Sovietų Sąjungos pajėgas nebus kam apginti ją nuo Lenkijos. Molotovo–Ribentropo pakto panaikinimo pasekmėmis Vilniaus priklausomybės Lietuvai fone taip pat buvo spekuliuojama abiejose šalyse.

Lietuvos nepriklausomybės idėją nuosekliai ir nuoširdžiai, be jokių „išlygų“ dar iki Kovo 11-osios rėmė, skatino Lenkiją besąlygiškai pirmiems ją pripažinti bei atsikratyti „kresų“ idėjos Paryžiaus „Kultūros“ redaktorius, prieškario „galingos Lenkijos“ (Polska mocarstwowa) šalininkas, lietuvių kilmės lenkas Ježis Giedroycas (Jerzy Giedroyc). Už nepriklausomas baltų valstybes pasisakydavo ir jų okupaciją smerkė lenkų Nobelio premijos laureatas Česlavas Milošas (Czesław Miłosz). *Nota bene* keliaudamas į Lietuvą pakeliui užsukęs ir pabendravęs su Punsko lietuviais. Lenkų žymus politinis veikėjas Jacekas Kuronis (Jacek Kuroń) prabilo viešumoje, kad dėl gerų ilgalaikių santykių su Lietuva, nuoskaudų dėl Vilniaus užglaistymo Lenkija galėtų apsvarstyti Seinų krašto perdavimą Lietuvai. Žinoma, tai buvo labiau lenkų politikų šovinistinio sparno „tramdymas“, moralus istorinių santykių įvertinimas be galimybės realiai paveikti esamą padėtį. Tačiau šis kilnus gestas palikęs tai žinantiems lietuviams gilų įspūdį, kaip ir reali parama Suvalkų krašto lietuviams.

Jono Pauliaus II ganytojiškas vizitas Lietuvoje padrąsino lietuvius, bet ir paskatino lenkų politinį bei kultūrinį elitą rimčiau pažvelgti į Lietuvą ir pagreitinti vangiai vykstančias derybas dėl būsimų santykių. Pažymėtina, jog Lenkija gerų santykių sutartį su Rusijos Federacija pasirašė 1992 m., o su Lietuva – tik po dvejų metų.

Sienų neliečiamybės Europoje faktorius tuomet buvo užuovėja Lietuvai ir tramdė lenkų emocijas. Jas ramino net Seime užsienio reikalų ministras Kšištofas Skubiševskis (Krzysztof Skubiszewski), grįžęs iš Londono konferencijos, kur buvo išdėstyta, kad tarpusavio sienų nepripažinimas tarp atkurtųjų valstybių Rytų–Vidurio Europoje ir net „pripažinimo nutylėjimas“ bus vertinamas neigiamai Vakarų politiniuose galios centruose.

Tad keliais bruožais apibūdinkime Lenkijos politikos gaires palaikant santykius su kaimynais rytuose, vakaruose ir šiaurėje. „Apskritojo stalo“ supuvęs kompromisas tarp laimėjusio rinkimus „Solidarumo“ ir buvusios LLR politinės kolaboracinės kairės yra apibendrinamas šūkiu „Jūsų prezidentas, mūsų premjeras“. Lenkijos politiniuose sluoksniuose tvyrojo didžiulė baimė dėl susivienijusios Vokietijos (1989 m. Berlyno mūro griūtis) galimos revanšistinės politikos buvusių jos rytinių žemių, atitekusių Lenkijai, klausimu. (Kai prof. Bronislavas Geremekas (Bronisław Geremek) „Solidarumo“ ir Sąjūdžio delegacijų susitikime Varšuvoje papriekaištavo prof. Vytautui Landsbergiui, kad jis kelia Vilniaus okupacijos įvertinimo klausimą, kai Lenkija nekelia teritorinių pretenzijų Lietuvai, parodė politinį cinizmą, nes tokio pat apsidraudimo siekė Lenkijos vyriausybė Vokietijos atžvilgiu, nors ir ta nekėlė teritorinių pretenzijų Lenkijai!) Neatsitiktinai užsienio reikalų ministru buvo pasirinktas Vakarų (Vokietijos) politikos žinovas prof. K. Skubiševskis, silpnai išmanantis Rytų politikos kryptį. Dėl minėtos baimės ir išlikusių ryšių su Maskva Varšuva net neskubino Rusijos kariuomenės (Varšuvos sutartis) išvedimo iš Lenkijos. Prezidentas Voicechas Jaruzelskis (Wojciech Jaruzelski) su premjeru Tadeušu Mazovieckiu (Tadeusz Mazowiecki) demonstratyviai vizitavo lenkų ir Rusijos armijos garnizonus Vakarų Lenkijoje, lyg signalizuodami Vokietijai, kad jie yra Lenkijos nepriklausomybės ir „stabilumo Europoje“ garantai. O T. Mazovieckio paskirtas ambasadorius Vokietijoje Janušas Reiteris (Janusz Reiter) spaudoje aiškino, kad netikslinga išvesti Rusijos kariuomenę iš Lenkijos, nes ji yra garantas šalies stiprios pozicijos Europoje. Matyt, ne be sugestijos iš

Kremliaus V. Jaruzelskis manė, kad diplomatinius santykius su Lietuva reiktų regzti Minske. K. Skubiševskis tą pilną netikrumo, atsargumo Mazovieckio vyriausybės veikimą pavadino dviejų bėgių politika. Iš Maskvos pirmojo oficialaus vizito į Varšuvą atvyko Vladimiras Kriučkovas, buvęs KGB vadovas. Tiesa, T. Mazovieckis pirmojo užsienio vizito išvyko į Vatikaną, tačiau antrojo – į Maskvą! Supraskit: mes čia ir su Vakarais, bet ne prieš Rusiją. Su Kremliaus neerzinimo politika siejosi ir demonstratyviai atsargi politika Lietuvos pripažinimo bei glaudesnių santykių klausimais. Tiesa, Ukraina buvo Lenkijos (lygiagrečiai su Kanada) pripažinta iškart nepriklausomybę paskelbus, bet tolesni santykiai jau buvo atsargesni ir Ukrainos netenkino.

Aktyvesnės politikos Rusijos Federacijos (RF) atžvilgiu reikalavo premjeras Janas Kšištofas Bieleckis (Jan Krzysztof Bielecki), aktyvindamas ir prezidentą Lechą Valensą (Lech Wałęsa), kuris, sužinojęs apie Janajevo pučą, pasimetęs kreipėsi į V. Jaruzelskį: „Pone generole, ką man daryti?“ Tačiau ryžtingo atsipalaidavimo nuo Rusijos įtakos šalininkas buvo tik trečiasis premjeras Janas Olševskis (Jan Olszewski). Jis išgelbėjo L. Valensą ir Lenkiją nuo žalingos Varšuvos sutarties kariuomenės (*de facto* RF) išvedimo iš Lenkijos sutarties (pasirašytos Maskvoje 1992 m. gegužės mėn.), pareikalaudamas šifrograma iš L. Valensos, finalizuojančio sutartį Maskvoje, iš suderėto teksto išbraukti straipsnį, numatantį galimybę Lenkijoje steigti mišrias karines bendroves, kas būtų reiškę laisvę veikti šalyje specialioms RF struktūroms. Be to, paviešino aukštų valstybės pareigūnų ir politikų ryšius (tarp kitko, prezidento ir Seimo pirmininko) su kolaboracinio režimo saugumu (vadinamasis Macierevičiaus sąrašas). Tai buvo paskutinis J. Olševskio veiksmas prieš jo nušalinimą, oponentams pabūgus šių veiksmų politinių pasekmių. Istorija dar atskleis, kokią tikrą kainą sumokėjo Lietuva (jos valdantieji) už Rusijos kariuomenės išvedimą iš mūsų valstybės.

Lenkija (ir ne vien ji) pasidavė naujai Kremliaus V. Falino ir J. Kviecinskio strategijai: ne tankai, o nafta ir dujos Rusijos galybė. To pavyzdys – dujotiekis į ir per Lenkiją į Vakarus, aplenkiant Lietuvą ir Ukrainą, buvo pirmas Rusijos laimėjimas po SSRS žlugimo ir Lenkijos diplomatinis pralaimėjimas, nepaisant Maskvos kontroliuojamo sutikimo stoti į NATO, vėliau į ES. Užtenka sugretinti faktus prieš ir po premjero J. Olševskio nušalinimo. Pagaliau Lietuvos stojimas į NATO taip pat buvo Maskvos kontroliuojamas.

Grįžkime į mūsų kiemą. Zonduojant santykius su Lenkija pradinį vaidmenį atliko su „Solidarumo“ atstovais Lietuvos Persitvarkymo Sąjūdžio veikėjai, turintys didžiausią visuomenės pasitikėjimą, tačiau tolesnė derybų seka jau buvo valdančiųjų jėgų rankose.

Iš Lenkijos į Lietuvą atvykdavo, galima sakyti, visų politinių jėgų ir visuomenės sluoksnių atstovai. Vienų tikslai buvo suvokti padėtį, bendradarbiavimo galimybes, kitų palaikyti vietinius lenkus. Pastarųjų padėtimi Pietryčių Lietuvoje destruktyviai žaista ir naudotasi kaupiant politinį kapitalą Lenkijoje. Vietoje alyvos į ugnį papildavo kremlinė agentūra. Dėkingas placdarmas propagandai prieš Lietuvą buvo Lietuvos lenkų sąjunga. 1990 m. birželį „Magazyn Wileński“ paskelbė Lenkijos inteligentų pasirašytą „Memorandumą dėl lenkų padėties Lietuvoje“. Jame apeliuojama į kone viso pasaulio autoritetus, siekiant paneigti Vilnijos priklausomybę Lietuvai. Vilnija iki Antrojo pasaulinio karo buvusi „Lenkijos valstybės dalis ir tik dėl Molotovo–Ribentropo susitarimų pateko į Lietuvos sudėtį“. Tokia buvo lenkų interpretacija. Iškreipiant etninę ir juridinę krašto sudėtį, dokumente operuota propaganda bei akivaizdžiu melu apie neva lenkų bendruomenės diskriminavimą ir lietuvinimą. Lietuvai buvo keliami reikalavimai, kurių vykdymas būtų įtvirtinęs Vilniaus krašto ir pačio Vilniaus polonizacijos tąsą, eliminavimą iš valstybinio gyvenimo procesų.

Spaudimas iš Lenkijos nevengiant propagandinių teiginių sklido ir iš mokslininkų lūpų. Tarkim, istorikas prof. dr. Piotras Losovskis (Piotr Łossowski) straipsnyje „Ar buvo okupacija?“ priėjo „išvadą“, kad tik po Antrojo pasaulinio karo Vilnius tapo Lietuvos sostine. Panašaus turinio straipsnius ir paskaitas Lenkijos moksliniuose institutuose, taip pat valdžios institutuose skleidė teisininkas ir Pilietinio Vilnijos lenkų gynimo komiteto pirmininkas, Lodzės universiteto prof. dr. Rišardas Šavlovskis (Ryszard Szawłowski). Be grubių propagandinių kaltinimų lietuviams, jis teigęs, kad Lenkija neišnaudoja jėgos argumento derybinėse pozicijose su dešimtkart silpnesne Lietuva, maža to, dar išsižada „neteisėtai Lietuvai perduoto Vilniaus“. Skleidžiamos dezinformacijos ir keliamos sumaišties tikslas – silpninti Lietuvos derybines pozicijas. Lietuvos lenkų tautinės mažumos klausimas, kaip visų pirma vidaus reikalas, darant spaudimą buvo perkeliamas į tarptautinį lygmenį, norint išreikalauti lenkų tautinei mažumai Lietuvoje išskirtinį statusą ir galimybes. To pavyzdys – Lenkijos URM įteiktas Lietuvos URM „Aide memoire dėl lenkų mažumos poreikių Lietuvos Respublikoje (1990 11 26)“. Dauguma reikalavimų prieštaravo Lietuvos Respublikos įstatymams bei blokavo lenkų valstybinės integracijos perspektyvą. Dvikalbystė šioje Lietuvos dalyje vestų prie lietuvių kalbos ignoravimo bei išstūmimo iš savivaldos įstaigų.

(Bus daugiau)

Tautinių mažumų įstatymui 20 metų

Pranešimas, skaitytas konferencijoje, skirtoje Tautinių ir etninių mažumų bei regioninės kalbos įstatymo 20-mečiui, vykusioje Balstogės universitete 2024 m. gruodžio 9–10 d.

Algirdas Vaicekauskas

2005 m. sausio 6 d. Tautinių ir etninių mažumų bei regioninės kalbos įstatymas yra vienas svarbiausių teisės aktų, reglamentuojančių tautinių mažumų tapatybės išsaugojimo ir plėtros klausimus. Norint visapusiškai suprasti jo vaidmenį ir svarbą, būtina susipažinti su lietuvių tautinės mažumos padėtimi iki minėto įstatymo priėmimo.

Lietuviai tradiciškai gyvena Palenkės vaivadijos teritorijoje, t. y. etninėse žemėse Punsko, Šipliškių ir Seinų savivaldybėse bei Suvalkų mieste, taip pat kituose Lenkijos miestuose, nors ir mažesniu skaičiumi. Dėl XX a. pradžios istorinių įvykių jie jau daugiau nei 100 metų funkcionuoja kaip lietuvių mažuma.

Tautinių mažumų teisinės apsaugos poreikis seniai – jau nuo 1989 m. – yra vienas svarbiausių klausimų. Lenkijos lietuviai dėjo pastangas, kad būtų parengtas ir priimtas Tautinių ir etninių mažumų įstatymas. Nelengva buvo įtikinti tuos, kurie darė įtaką įstatymų leidybai, nes buvo plačiai paplitęs mūsų poreikių ir veiklos, lemiančios tapatybės išsaugojimą, nesupratimas. Ypač skaudžias pasekmes dėl tinkamų teisinių sprendimų trūkumo patyrė švietimas. Uždaryta penkiasdešimt procentų mokyklų, kuriose buvo mokoma lietuvių kalbos. Švietimo įstaigų, daugiausia kaimo vietovėse, likvidavimas prilygo šių kaimų kultūros įstaigų panaikinimui, kadangi tos mokyklėlės atliko tokią funkciją. Labai sumažėjo lietuvių kalbos vartojimo plotas. Tai buvo skaudžiausia netektis Seinų krašto lietuvių mažumai po Antrojo pasaulinio karo, nes švietimas yra pagrindinis veiksnys, padedantis išlaikyti tautinį ir kultūrinį tapatumą.

Rimo Misiukonio nuotr.

Pranešimą skaito Algirdas Vaicekauskas

Su švietimu susijusios problemos buvo svarbiausios, bet ne vienintelės. Taip pat verta paminėti sunkumus, susijusius su tautinio paveldo įamžinimu Seinų krašte, todėl įstatymo priėmimas ir įsigaliojimas buvo siejamas su dideliais lūkesčiais ir viltimi, kad pavyks sureguliuoti daugelį svarbių klausimų.

Verta pažvelgti į svarbiausius klausimus ir tai, kaip jie buvo išspręsti priėmus įstatymą, siekiant suprasti lietuvių tautinės mažumos Lenkijoje funkcionavimo esmę.

Pradėsiu nuo teisės laisvai vartoti tautinės mažumos kalbą privačiame ir viešajame gyvenime, skleisti informaciją tautinės mažumos kalba ir ja keistis. Ši nuostata būtina, nes praeityje ne kartą susidurta su situacijomis, kai buvo naikinami skelbimai ar plakatai lietuvių kalba arba žodžiu įspėjami savivaldybės tarnautojai neatsakinėti lietuviškai į prašytojų klausimus gimtąja kalba (pavyzdžiui, galima buvo išgirsti teiginį „Čia yra Lenkija, tad kalbėkite lenkiškai“).

Kalbų vartojimo taisyklės pateiktos taip pat 9, 10, 11, 14 ir 15 straipsniuose. Mažumos kalba gali būti vartojama kaip pagalbinė šalia valstybinės kalbos, tačiau tik tose savivaldybėse, kuriose mažumos gyventojų skaičius, kaip nustatyta Nacionalinio

Priėmus Tautinių ir etninių mažumų bei regioninės kalbos įstatymą atsirado galimybė Punsko valsčiuje turėti dvikalbius vietovių pavadinimus

gyventojų surašymo metu, yra ne mažesnis negu 20 %. Nepaisant lietuvių gyventojų koncentracijos Seinų regione, šią ribą viršijo tik viena savivaldybė, kurioje lietuviai sudaro beveik 80 proc. gyventojų. Panašus statistinis apribojimas susijęs su galimybe vartoti papildomus vietovardžius, fiziografinių objektų ir gatvių pavadinimus tautinės mažumos kalba. Tačiau šiuo atveju savivaldybėms, nesiekiančioms 20 proc. ribos, yra dar viena galimybė – įvesti pavadinimą mažumos kalba, kai to pageidauja dauguma vietovės gyventojų. Deja, ši nuostata turi vieną trūkumą – ji suponuoja savivaldybės tarybos geranoriškumą, kurio, pavyzdžiui, lietuvių mažuma Burbiškių kaime nepatyrė. 2010 m. 79 šio kaimo gyventojai per Lenkijos lietuvių bendruomenę kreipėsi į Seinų savivaldybės tarybą, kad ši, vadovaudamasi Tautinių ir etninių mažumų įstatymo 13 straipsnio 1 dalimi, imtųsi priemonių dėl papildomo pavadinimo tautinės mažumos kalba įvedimo. Deja, užuot surengusi viešąsias konsultacijas, savivaldybės taryba apsiribojo tik laišku, kuriame teigiama, kad „klausimas bus sprendžiamas ne atskirai vienam kaimui, o kompleksiškai“. Praėjus keturiolikai metų nuo šio laiško datos, tenka konstatuoti, kad tuo baigėsi savivaldybės veikla šiuo klausimu.

Apibendrinant galima teigti, jog Tautinių mažumų įstatymo nuostatos sukonstruotos taip, kad jos gina mažumą, kai ji sudaro daugumą, o lietuvių atveju – absoliučią daugumą.

Kitose savivaldybėse lietuvių padėtis priklauso nuo daugumos geros valios. Šioje vietoje reikėtų dar kartą pabrėžti, kad tautinių mažumų teisės turėtų būti įgyvendinamos vyriausybei bendradarbiaujant su savivaldos institucijomis ir tautinių mažumų organizacijomis, o ne tai paliekant vien vietos valdžios institucijų, kurios neretai vadovaujasi istoriniais priešiškumais, nuožiūrai.

Pažymėtina, kad nors įstatymas ir leidžia įvesti tautinės mažumos kalbą kaip pagalbinę, nenustato kalbos mokėjimo lygio reikalavimų ir nereikalauja vartoti literatūrinės kalbos oficialiose situacijose, leisdamas vartoti vietinę tarmę. Tai prisideda prie lietuvių kalbos rango ir statuso įstaigose mažinimo. Problema taip pat susijusi su lietuvių kalbos mokėjimo lygiu asmenų, mokančių šios kalbos kaip tautinės mažumos kalbos ypač mokyklose, kuriose dėstomoji kalba yra lenkų. Nėra reglamentuotų metodų patikrinti dėstytojo kalbos mokėjimo lygį ir jo darbo rezultatus.

Kita labai svarbi įstatymo nuostata yra susijusi su galimybe rašyti ir vartoti savo vardus ir pavardes pagal lietuvių kalbos rašybos taisykles, tačiau tai nesulaukė didelio lietuvių tautinės mažumos atstovų susidomėjimo – per 20 metų Punsko valsčiuje šia galimybe pasinaudojo tik 51 asmuo. Reikėtų kelti klausimą, kodėl. Pirma, tai lemia asmens nusiteikimas, susijęs su baime susitapatinti su lietuvių mažuma. Greičiausiai tai lemia bloga ankstesnė patirtis arba netinkamas daugumos bendruomenės sąmoningumas. Antra, ši įstatymo nuostata tapo savotiška derybine priemone, darant spaudimą Lietuvai dėl lenkų tautinės mažumos padėties šalyje, veiksmingai atgrasančia lietuvius nuo pasinaudojimo teoriškai palankiomis nuostatomis.

Pateiktais svarstymais ir pastabomis siekiama informuoti apie esamas problemas ir paskatinti tolesnį darbą tobulinant įstatymo nuostatas. Įstatymo prielaidos suformuluotos tinkamai, deja, nuostatų įgyvendinimo perdavimas vietos valdžios institucijoms laukiamų rezultatų neduoda, nes vietos bendruomenės turi įsišaknijusių išankstinių nusistatymų ir labai dažnai neveikia lietuvių mažumos labui. Todėl verta pasvarstyti, ar nereikėtų daugiau dėmesio skirti visuomenės daugumos supažindinimui su tautinių mažumų teisių klausimais ypač mažumų gyvenamuose regionuose. Labai svarbu yra sukurti gerą atmosferą tautinės mažumos atžvilgiu. Tad mums kyla klausimų dėl Kresų muziejaus įkūrimo Seinuose bei Lenkijos ir Lietuvos konflikto didvyrius įamžinančių lentų pagrįstumo ir tuo pačiu nebuvimo galimybės įamžinti su Seinais susijusių ir labai svarbų vaidmenį lietuvių tautos atgimime suvaidinusių lietuvių atminimą.

Tikrai būtų pravartu sumažinti pagalbinės kalbos vartojimo 20 proc. ribą ir išplėsti jos vartojimą į apskrities įstaigas.

Ukraina vis dar ir mūsų skausmas

Asta Pečiulienė

2024 m. gruodžio 22 d. Punsko lietuvių kultūros namuose (LKN) vyko VIII labdaros akcija „Pasidalink!“. Trečius metus iš eilės stengiamės paremti Ukrainą ir ukrainiečius, atkakliai ir nuosekliai kovojančius už savo laisvę. Ir mus visus tuo pačiu lydi mintis, kad laisvė nėra duotybė, jog dėl jos visada reikia patiems kovoti ir budėti, kad ir mūsų nepasiektų Ukrainos dalia.

Tą popietę visi, kurie ėjo į renginį kultūros namuose, nešė po pinigėlį, šitaip išreikšdami savo solidarumą ir palaikymą ukrainiečių didvyriams. Surinkta suma galbūt nėra ypatingai didelė, bet aukota nuoširdžiai. Surinkome 1.767 zlotus ir 25 eurus. Visą šią sumą perdavėme Punsko savivaldybei, o ji toliau... Esame tikri, kad mūsų aukos pasieks tuos, kuriems reikia pagalbos. Mūsų akcijos šūkis – „Pasidalink!“ Dalintis galima viskuo, ką turime, žiūrint, kokie yra poreikiai. Dalijomės pinigėliais, dalijomės savo širdies dosnumu, geranoriškumu, dalijomės prasminga savo veikla. Scenoje kalėdinę nuotaiką sukūrė mažieji Punsko LKN nykštukai – vaikų teatro „Kregždutė“ dalyviai, kurie, vadovaujami Onutės Valenskienės, parengė kalėdinę programėlę su liaudies žaidimais, lietuviškomis dainelėmis ir šventiniais linkėjimais: „Darbų gausoje, šventiniame šurmulyje prisimink tai, kas svarbiausia – pasidalink meile!“ Meile ir Kalėdomis kvepiančias dainas padainavo ir LKN mišrus choras „Dzūkija“, vadovaujamas V. Simanausko. O visą programą vainikavo liaudies instrumentų ansamblis „Ut“, atvykęs iš tolimos Utenos. Kanklių bei lamzdelių orkestras papasakojo istoriją, kaip atsirado kanklės Utenoje, kaip jos keliavo kartu su šeimininkais į tremtį, kaip padėjo išlikti ir ištverti Sibiro šaltį ir negandas. Galiausiai vadovė Loreta Liaugaudė, puikiai vesdama koncertą, kanklių muzika išpasakojo visą žmogaus gyvenimą nuo lopšio ligi karsto lentos. Tai buvo nepakartojama pamoka visiems vaikams, bet ne tik – ji sužavėjo visus, kurie tą dieną buvę žiūrovų salėje. Kanklių skambėjimas nėra itin populiarus mūsų krašte, tai vis dėlto aukštaičių pasididžiavimas, bet labai smagu buvo išgirsti žinomas ir naujas melodijas, atliekamas kanklių orkestro.

Virginijos Karčiauskienės nuotr.

Virginijos Karčiauskienės nuotr.

Akcijos metu atlikome dar vieną svarbią misiją – už pagalbą, išmintį, gerus ir prasmingus darbus, dėl kurių ir mes tampame geresni, padėkojome tiems žmonėms, kurie ypatingai prisidėjo prie LKN gyvavimo. Dž. R. Lovelis yra pasakęs: „Visi nuostabūs jausmai pasaulyje sveria mažiau už vieną gerą darbą.“ Vadovaudamiesi šia mintimi, padėkos raštą įteikėme Gražinai ir Vytautui Berneckams už įrėmintus tris audinius, kuriuos Punsko LKN 35-mečio proga (2001 m.) padovanojo garsi mūsų krašto audėja Vlada Goberienė. Tie audiniai puikuojasi kultūros namų fojė. Padėkojome taip pat Lietuvos tautodailininkų sąjungos pirmininkui Jonui Rudzinskui, kuris drauge su savo kolege Gražina kelis kartus per metus padovanoja mums pačių geriausių Lietuvos tautodailininkų parodas, atveždami jas iš Vilniaus ar kitų Lietuvos miestų. Padėką paruošėme ir mūsų krašto skulptoriui Jonui Makauskui iš Kreivėnų, kuris savo ypatingais darbais puošia mūsų aplinką, gamina mums suvenyrus, medyje įamžina mūsų užgaidas. Padėkojome ir vietos valdžiai: viršaičiui Vytautui Liškauskui už supratimą ir rodomą dėmesį kultūros namams, meno ansambliams, už visokeriopą paramą ir mūsų siekių palaikymą; Punsko valsčiaus sekretoriui Jonui Vaičiuliui už nuolatinę pagalbą ir paramą (visuomet esame išklausomi ir sulaukiame sekretoriaus pritarimo mūsų veiksmams). Padėkojome dar vienam asmeniui – Dariui Kliūčinykui, Punsko savivaldybės darbuotojui, atsakingam už mokyklinių autobusiukų priežiūrą ir jų maršrutų organizavimą. Darius dar niekada neatsakė, kai kur reikėjo nuvežti Punsko LKN ansamblius. Jam galima paskambinti bet kuriuo laiku ir bet kurią savaitės dieną, jis visada išklauso, suranda vairuotojus ir nuveža ansambliečius į reikiamą vietą.

Šventinę popietę užbaigėme visi drauge prie vaišių stalo ir linkėdami jaukių ir džiugių Kalėdų bei šviesesnių Naujųjų metų išsiskirstėme namo ruoštis atskubančioms Kalėdų šventėms.

Paskutinį mūsų 2024-ųjų renginį, kaip ir visus kitus, kurie vyko praėjusiais metais, bei visų LKN ansamblių veiklą rėmė Lenkijos vidaus reikalų ir administracijos ministerija, už ką esame nepaprastai dėkingi. Bepig organizuoti bet ką – kai turi už ką! Sunkiau būtų, jei neturėtum tų barškančių skatikų kišenėje. Todėl ačiū ir rėmėjai, kuri taip pat dalijasi su piliečiais gėriu finansinės paramos pavidalu.

Dėkoju visiems LKN darbuotojams, kurie prisidėjo prie šio renginio, bet turbūt labiausiai – vadovei Onutei Valenskienei, sutikusiai pavaduoti „Kregždutės“ vadovę M. Valinčiūtę ir tuo įtemptu kalėdiniu laikotarpiu dirbti su mūsų mažaisiais.

O mes, atlikę dar vieną gerą darbą, pasikrovę širdis geros energijos, su viltimi žvelgiame į atskubėjusius Naujuosius ir dėkojame visiems, kurie 2024 m. buvote kartu su mumis, mūsų darbuose, mūsų veikloje, mūsų širdyse.

Virginijos Karčiauskienės nuotr.

Lenkijos lietuvių jaunimas Pietų Amerikoje

Tomas Venslauskas

2024 metai buvo ypatingai darbingi Lenkijos lietuvių jaunimo sąjungai. Kartu suorganizavome daugybę įvairaus pobūdžio renginių, kurie reikalavo nemažai darbo. Kulminacinis metų renginys buvo jubiliejus, po kurio visiems LLJS nariams reikėjo atodūsio. Galimybė atsitraukti nuo kasdienių reikalų atsirado netikėtai – gavus laišką iš Pietų Amerikos lietuvių jaunimo suvažiavimo organizacinio komiteto su kvietimu dalyvauti renginyje Buenos Airėse. Šis laiškas teigiamai mus nustebino, nes nedažnai atsiranda galimybė nuvykti į renginį, vykstantį 12000 kilometrų nuo namų. Dėl jo datos (gruodžio 11–15 d.), asmeninių priežasčių bei finansų Suvažiavime nusprendė dalyvauti du LLJS nariai – Silvija Liaukevičiūtė ir aš, Tomas Venslauskas. Kelionės tikslas nebuvo tik Pietų Amerikos lankymas ir linksminimasis. Matėme galimybę užmegzti glaudesnius ryšius su Pietų Amerikos – Argentinos, Brazilijos bei Urugvajaus – lietuvių jaunimu ir Pasaulio lietuvių jaunimo sąjungos atstovais.

Iš Tomo Venslausko asmeninio albumo

Su Urugvajaus lietuvių klubo veikėjais

Mūsų kelionę su užsienio lietuviais pradėjome šeštadienį Urugvajaus sostinėje Montevidėjuje, kuriame gyvena apie trečdalį valstybės populiacijos (visame Urugvajuje 3,5 mln. gyventojų). Tik išėję iš oro uosto nustebome – kur tas Pietų Amerikos karštis?! Vakare susitikus su Lietuvos garbės konsule Urugvajuje Cecilija Hernandez Švobas, jos sūnumis – Lietuvių jaunimo sąjungos pirmininku Alejandro Brom Švobu ir Nico bei draugu Matias paaiškėjo, jog turėjome atsivežti šaltą orą, nes 16–17 Celsijaus laipsnių nėra būdinga Urugvajui vasaros metu. Nepaisant to, smagiai praleidome vakarą, ragavome vietinių patiekalų, kalbėjomės apie Urugvajų. Mūsų atvykimas į Montevidėją sutapo su svarbiu Urugvajaus lietuvių bendruomenės renginiu – paskutiniu metuose susitikimu, kuris vyko sekmadienį Urugvajaus lietuvių klube (isp. Asociación Cultural Uruguay Lituania). Gavę kvietimą, būtinai turėjome dalyvauti šiame renginyje.

Sekmadienio rytą aplankėme kas savaitę vykstantį Montevidėjo turgų ir kartu su Cecilija nuvykome į klubą, kuris yra lietuvių bendruomenės kultūros centras. Jame vietos lietuviai mini svarbias Lietuvai datas, dalyvauja šokių grupėje, mokosi lietuvių kalbos, žaidžia boulingą, šaudo iš lanko, bendrauja ir puotauja. Didžiausias metų renginys yra Joninės.

Paskutiniame metų bendruomenės renginyje dalyvavo apie 80 asmenų, jo metu buvo įžiebta kalėdinė eglutė, aptariami 2024 metų bei planuojami ateinančių metų renginiai, valgėme ne tik lietuviškus, bet ir urugvajietiškus patiekalus. Nors esame pripratę prie kitokių Kalėdų – su šalčiu ir sniegu (kurio kasmet ir pas mus mažėja), buvo juntamas bendruomeniškumas ir jauki atmosfera. Klube aplankėme bendruomenės muziejų, nuotraukose suradome JAV ir Kanadoje vykusio Pasaulio lietuvių jaunimo kongreso (PLJK) metu mūsų

Iš kairės: Tomas Venslauskas, Silvija Liaukevičiūtė, Alejandro Brom Švobas, Nico Brom Švobas ir Cecilija Hernandez Švobas prie įėjimo į Urugvajaus lietuvių bendruomenės klubą

pažintų draugų veidus. Teko pasikalbėti su Urugvajaus bendruomenės pirmininke Virma Vilimavičius, bendruomenės veikėjais Roberto bei Alberto, kurie ne kartą lankėsi Punske, dalyvavo 2003 metais Lenkijoje bei Vokietijoje vykusiame PLJK. Iš jų sužinojome, kaip atrodo Pietų Amerikos lietuvių gyvenimas bei su kokiais iššūkiais susiduria čia gyvenančios bendruomenės. Jie pasakojo apie programas, kurių metu Pietų Amerikos lietuvių jaunimas išvyksta mokytis lietuvių kalbos į tėvynę.

Pirmadienį tęsėme kelionę po Montevidėją. Mūsų gidas buvo Matias, kuris apie savo lietuviškas šaknis sužinojo neseniai, vos prieš ketverius metus. Anksčiau dėl savo sulenkintos pavardės manė, jog yra lenkas. Giminaičių iš Europos, kuriems pavyko su juo susisiekti, dėka sužinojo esąs lietuvis. Rodė mums protėvių antkapių nuotraukas, kurias padarė nuvykęs susipažinti su Lietuvoje gyvenančiais giminaičiais. Kartu su juo aplankėme garsaus tapytojo, Lietuvos žydo, emigravusio į Urugvajų – José Gurvich parodą, lankėme miestą, pietavome. Vakare visi susitikome Cecilijos namuose, valgėme jos pagamintus bulvinius blynus ir kalbėjomės apie už dviejų dienų vyksiantį Pietų Amerikos lietuvių jaunimo suvažiavimą Buenos Airėse (Alejandro buvo jo organizacinio komiteto narys).

Urugvajaus ir Argentinos sostines skiria didžiausia pasaulyje estuarija (užtvindomos upės žiotys) La Plata, jos šiaurinėje pakrantėje įsikūręs Montevidėjas, o pietinėje Buenos Airės. Keliauti tarp miestų galima valandą laiko skrendančiu lėktuvu arba keltu, plaukiančiu apie tris valandas. Nors abu miestai yra subtropinėje geografinėje juostoje, Buenos Airės pasitiko mus saule ir karštu oru (25–30 Celsijaus laipsnių). Suvažiavimui dar neprasidėjus spėjome paragauti garsios argentinietiškos jautienos ir raudonojo vyno, gaminamo iš „Malbec“ vynuogių veislės.

Pietų Amerikos lietuvių jaunimo suvažiavimas prasidėjo registracija Micaela Bastidas parke, į kurį mes atvykome pirmi. Po kelių minučių prisijungė prie mūsų organizacinio komiteto narė Laima iš Argentinos. Atsisėdę po palme mėgavomės geru oru, susipažinome su renginio dalyviais bei organizatoriais, pietavome. Be Argentinos, Brazilijos ir Urugvajaus lietuvių, atvyko Pasaulio lietuvių jaunimo sąjungos (PLJS), JAV lietuvių jaunimo sąjungos, Lenkijos lietuvių jaunimo sąjungos atstovai bei Argentinos lietuvių draugijose („Nemuno“ ir „Mindaugo“) praktiką atliekantys lietuviai. Visiems užsiregistravus, išėjome lankyti miestą. Vienas iš naujausių bei prabangiausių Buenos Airių rajonų – Puerto Madeiro, kuriame yra žinomi viešbučiai, dangoraižiai, prabangios parduotuvės, restoranai bei valstybės administraciniai pastatai. Iš parko Moterų tiltu (isp. Puente de la Mujer) perėjome svarbiausios Argentinos sostinės senamiesčio aikštės Plaza de Mayo (liet. Gegužės aikštė) link. Viename iš jos kraštų stovi Casa Rosada (liet. Rausvasis namas) – prezidento būstinė. Vietinis gidas pasakojo mums apie prezidentą Javier Milei, kuris radikaliomis ekonomikos reformomis bando mažinti infliaciją, turi viltį, jog į JAV prezidento kėdę sugrįžęs Donaldas Trumpas padės Argentinai atsigauti. Prie šios aikštės taip pat stovi svarbiausia Buenos Airių arkivyskupijos Metropolinė katedra, kurioje ilgus metus arkivyskupo pareigas ėjo Jorge Bergolio (popiežius Pranciškus). Šioje katedroje garbės sargyba saugo žymiausių nepriklausomybės kovotojų palaikus.

Aplankę minėtas vietas, sėdome į autobusą, kuris mus nuvežė į Lietuvių centrą (isp. Centro Lituano). Be jo, Buenos Airėse dar veikia klubas „Susivienijimas lietuvių Argentinoje“ bei draugijos „Mindaugas“ ir „Nemunas“. Centre įvyko oficialus renginio atidarymas. Į jį susirinko Suvažiavimo dalyviai, organizatorių šeimų nariai, draugai bei vietos lietuviai. Atidarymo metu buvo pristatyti organizacinio komiteto nariai Laima (Argentina), Larissa (Brazilija) ir Alejandro (Urugvajus) bei kiti organizatoriai. Po to prisistatinėjo

renginio dalyviai. Po prisistatymų visi kartu užkandžiavome, valgėme kugelį, bendravome.

Kitą dieną nuvykome į San Antonio de Areco. Šiame mieste buvo stovykla, kurioje vyko pagrindinė Suvažiavimo dalis. Pietums valgėme asado būdu keptą mėsą (tai Pietų Amerikai būdingas mėsos kepimo ant malka kūrenamo grilio būdas). Papietavę ir atsigaivinę baseine, išėjome lankyti miestą. Sugrįžę žaidėme integracinius žaidimus, vakarieniavome, saulei nusileidus, mūsų laukė lauko kino seansas.

Trečią dieną buvo suplanuota veikla, kuri skatino jaunimą aktyviai įsijungti į Pietų Amerikos lietuvių bei Pasaulio lietuvių jaunimo sąjungos gyvenimą, ateityje sugrįžti į Lietuvą. Apie Pasaulio lietuvių jaunimo sąjungą pasakojo jos pirmininkė Agita. Ji pristatė organizacijos struktūrą bei veiklas, paminėjo įvairias finansavimo programas, kurios padeda mažiau pasiturinčių valstybių diasporos jaunimui nuvykti į Kongresą, 2025 metais vyksiantį Islandijoje. Jurgita iš Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministerijos pristatė griztu.lt – interneto svetainę, kurioje galima rasti visą reikiamą informaciją išvykimui gyventi į Lietuvą bei programą, skatinančią išvykusiuosius iš Lietuvos grįžti į tėvynę. Po jos Kamilė papasakojo apie Kazickų šeimos fondo (JAV) inicijuojamą ir remiamą programą „Bring Together Lithuania“ / „Jungtis Lietuvai“. Šios programos tikslai: suteikti Lietuvos diasporos jaunimui galimybę įgyti profesionalių įgūdžių, susipažinti su kitais lietuviais iš viso pasaulio ir geriau susipažinti su modernia Lietuva. Šešių savaičių vasaros stažuočių programos metu lietuvių diasporos studentai atlieka praktiką ir semiasi patirties lietuviškose įmonėse, o savaitgaliais lanko Lietuvą, mezga naujas pažintis. Po pietų Alejandro kalbėjo apie Pietų Amerikos lietuvių jaunimo dabartį ir ateitį. Vakare atėjo laikas atsipalaiduoti – vyko talentų vakaras ir karaokė.

Kitą dieną Suvažiavime lankėsi arkivyskupas, prelatas Lionginas Virbalas. Jis pasakojo apie lietuvių istoriją Pietų Amerikoje, kunigų bei Bažnyčios įtaką Lietuvių bendruomenės ir Lietuvių jaunimo sąjungos įkūrimui. Turėjome galimybę pasikalbėti su prof. Mario Kalainis, kuris ne kartą yra viešėjęs Punske. Savo dešimties metų patirtį einant sekretoriaus pareigas Lietuvos ambasadoje Argentinoje jis aktyviai naudoja padėdamas vietos lietuviams atkurti pilietybę.

Po pietų PLJS valdybos narė Gabriela iš Venesuelos pristatė dalyviams „Penki už Lietuvą“ bėgimo idėją, o Alejandro (kuris taip pat yra PLJS valdybos narys) vedė Kongreso informacijos sesiją, kurios metu skatino argentiniečius, brazilus ir urugvajiečius dalyvauti birželio mėnesį vyksiančiame PLJK Islandijoje, aiškino Kongreso struktūrą, kartu ruošė nutarimų pasiūlymus. Vakaras pajvairintas šokiais prie laužo.

Paskutinę Suvažiavimo dieną nuvykome į Lugano lietuvių bažnyčią, kurioje mišias atnašavo arkivyskupas, prelatas Lionginas Virbalas. Po mišių „Susivienijimo“ klube vyko oficialus Suvažiavimo uždarymas. Jo metu pasirodė vietinis vaikų tautinių šokių kolektyvas, buvo dėkojama organizatoriams bei rėmėjams, puotavome kartu su vietos lietuviais. Užklausęs asado meistrą apie mėsos kepimo būdą sužinojau, kad 2003 metais Vokietijoje ir Lenkijoje vykusio XI pasaulio lietuvių jaunimo kongreso metu jam teko lankytis Punske.

Suvažiavimui pasibaigus pasilikome porai dienų Buenos Airėse ir kartu su draugais iš PLJS ir Argentinos tęsėme miesto lankymą.

Pietų Amerikos lietuvių jaunimas – tai dažnai ketvirtosios imigrantų kartos palikuonys, dėl to tik pavieniai asmenys kalba lietuviškai. Nepaisant to, sužavėjo mus jų patriotizmas, kurį ypatingai sunku puoselėti gyvenant kitame pasaulio gale. Nors atvykome iš toli, buvome šiltai priimti, jautėmės, tarsi būtume senų draugų būryje. Suvažiavimas padeda Argentinoje, Brazilijoje ir Urugvajuje gyvenantiems lietuviams palaikyti ryšius, skleisti lietuvių kultūrą, dalintis žiniomis apie tėvynę ir galbūt ateityje sugrįžti į Lietuvą. Esame labai dėkingi Suvažiavimo organizaciniam komitetui už pakvietimą dalyvauti renginyje ir turime viltį, kad ateityje mūsų draugai apsilankys pas mus Punske.

Iš Tomo Venskausko asmeninio albumo

Suvažiavimo dalyviai ir organizatoriai klube „Susivienijimas“ Buenos Airėse

Nuo antsvorio iki nubėgto maratono

BOŽENA BOBINIENĖ

Dažnai saviugdos literatūroje galima perskaityti ar tinklalaidėse išgirsti, kad daugeliu atvejų už savo negalavimus, ligas ar savijautą esame atsakingi patys dėl tam tikrų savo pasirinkimų. Autoimuninės ligos, antsvoris, priklausomybės, psichiniai sutrikimai didžiąja dalimi priklauso nuo mūsų pačių sprendimų. Šiuolaikinis žmogus įpratęs ieškoti „stebuklingų medikamentų“, kurie greit suveiks ir sugrąžins sveikatą, energiją ar psichinę ramybę. Deja, jie veikia trumpą laiką (kitaip nereikėtų jų nuolat vartoti), be to – turi šalutinį poveikį. Beje, daugeliu atvejų žmogus gali sau padėti pats – pagerinti savo gyvenimo komfortą, žymiai sumažinti negalavimų simptomus, nenaudodamas jokių papildomų priemonių. Bet tai nevyksta burtininko lazdelės mostelėjimu. Reikia atlikti didelį darbą su savimi, reikia ištvermės, ryžto ir sistemingumo. Visų pirma – sąmoningumo: noriu padėti savo organizmui, pasirūpinti jo sveikata ir stiprumu. Tai reikalauja stiprios valios ir žinojimo, ką konkrečiai norime pasiekti. O su tinkama motyvacija galima pasiekti, rodos, eiliniam žmogui neįmanomų dalykų, pvz., nubėgti 42 km maratoną...

Iš Justinos Graužinienės asmeninio albumo

Justina Graužinienė – pirma iš kairės

Šiuo įžanginiu žodžiu noriu paskatinti susipažinti su Justinos Graužinienės (Staskevičiūtės) istorija. Žodis „negaliu“ dabar jos žodyne galbūt neegzistuoja. Justinos pasakojimas labai asmeniškas ir drąsus. Ji nebijo garsiai pripažinti: taip, buvau toje vietoje, kuri slėgė ir spaudė, kėlė ne tik fizinius negalavimus, bet ir nusivylimą savim, savo gyvenimu, galbūt ir gėdos jausmą. Problemos, su kuriomis susidūrė moteris, buvo būdingos visoms kitoms priklausomybėms. Įvairiais būdais bandė su jomis kovoti, iki tol, kol tvirtai nusprendė: „Gana! Jei dabar nesusigrumsiu su savo silpnybėmis – tai jau galbūt niekad...“ Ir atsakingai, bet ir su jautrumu pasirūpino savo organizmu. Justina pasirinko save, įvardijo savo problemas ir sąmoningai nusprendė su jomis susidoroti. Ji pripažino: „Taip, turiu antsvorį, bėdų su mityba.“ Įvardijo tai, kas ją kaustė jos pačios kūne. Kai įsisąmonino, su kuo kovoja, susirado ir kovos būdus. Surado savyje jėgos ir drąsos. Įveikė problemas ir dabar sugeba apie jas kalbėti laisvai, išsitiesusi, nepaisydama, ką pasakys ar pagalvos kiti. Ji toje tamsoje jau buvo, sistemingai ir atkakliai ėjo žingsnis po žingsnio nustatytu keliu. Po kelerių metų atgavo sveikatą, jėgas, pasitikėjimą savimi. Yra laisva, kvėpuoja visa krūtinė ir tik dabar jaučia tikrą vidinį, švytintį džiaugsmą. Dabar gyvenimas yra tikrai geras ir gražus.

Kviečiu paskaityti Justinos pasakojimą. Galbūt jis taps kam nors įkvėpimu siekiant sveiko ir laimingo gyvenimo.

Iš Justinos Graužinienės asmeninio albumo

Justina prieš apsisprendimą keisti gyvenimo būdą

***

Kiekvieni ateinantys metai ne vienam žmogui sukelia begalę minčių ir klausimų. Kaip jie galėtų būti geresni už praeinančius?.. Taigi, artėjant 2019-iesiems, aš vis dažniau pagalvodavau, jog būtinai turiu pradėti keisti savo gyvenimą, kažką daryti, kad galėčiau jaustis geriau. Žinojau, kad nei viena sausio 1-oji nieko naujo neatneš, jeigu aš pati nepasistengsiu. Bus tas pats, jeigu tik lauksiu pokyčių – jie juk neateis patys savaime.

Didelė mano problema buvo antsvoris. Daugybę metų su juo kovojau, laikydamasi įvairiausių dietų. Svoris krisdavo, bet ilgainiui – vėl augdavo. Apsimesdavau, kad jaučiuosi gerai, kad tie kilogramai man netrukdo, tačiau pasąmonėje aiškiai jaučiau, jog taip nėra. Laikui bėgant, supratau, kad turiu dvi išeitis: galiu nuolat skųstis ir nedaryti nieko arba galiu imtis kategoriškų pokyčių. Ir aš pasirinkau tą antrą variantą. Nusprendžiau pati prisiimti atsakomybę už savo išvaizdą, nustoti kaltinti genetiką, aplinkybes ir visa kita.

Pamažu, žingsnis po žingsnio, pradėjau mažinti maisto porcijas. Gilinau žinias apie sveiką mitybą. Pažadėjau sau, kad šį kartą bandymas numesti svorį bus paskutinis, nes buvau jau pavargusi nuo nuolatinės kovos su savo kūnu. Kelias nebuvo lengvas: grumtynės su pagundomis, su didžiuliu apetitu, su persivalgymu. Kartais buvo taip sunku, kad net verkiau. Bijojau palūžti, bijojau vėl sugrįžti į senas vėžes. Tačiau tuo pat metu jaučiau, kad kilogramų vis mažėja, ir tai tapo mano motyvacija nesustoti. Rinkausi literatūrą su žiniomis apie mitybą. Daug dėmesio skyriau patiekalų išvaizdai, juos kruopščiai ir gražiai paruošdavau ir nufotografuodavau. Tai daryti mane įkvėpė kitos moterys, susiduriančios su panašiais iššūkiais kaip mano, susibūrusios specialiose paramos grupėse feisbuke. Taip viena kitą skatino sveikai mitybai. Aš stebėdavau kitų įkeltas nuotraukas, pati taip pat fotografavau savo patiekalus, bet nedrįsau skelbti. Vis dėlto tai mane skatino toliau judėti pirmyn. Šiame procese nusprendžiau grumtis pati, neieškojau specialistų pagalbos. Norėjau pati pasiekti išsvajotą svorį, mano tikslas buvo išmokti maitintis sveikai ir taip, kad jausčiausi laisvai, be jokių griežtų apribojimų. Nenorėjau kokių nors produktų atsisakyti, o tiesiog išmokti juos saikingai derinti ir vartoti. Man buvo svarbu įsiklausyti į savo kūną ir neskaičiuoti kalorijų. Norėjau tiesiog su savo kūnu susidraugauti.

Galiausiai pavyko atsikratyti nereikalingų kilogramų. Piko metu svėriau 96 kg. Daugiausiai esu numetusi 33 kg, bet jaučiau, kad tai buvo per daug. Pagaliau pasiekiau optimaliausią mano savijautai svorį – apie 70 kg, ir jis jau, galima sakyti, nesikeičia. Išmokau maitintis skaniu, vertingu maistu, nevaržydama savęs. Pavyzdžiui, grietinę pakeičiau graikišku jogurtu, pusryčiams beveik visada valgau įvairiausias košes. Apribojau perdirbtą maistą (pvz., dešreles, kumpį). Stengiuosi vengti saldumynų. Visa tai nenuėjo veltui. Pradėjau patikti pati sau. Šie pokyčiai skatino nesustoti ir toliau rūpintis savimi, savo kūnu. Tuo pat metu pradėjau gilintis į vidinį pasaulį, daugiau dėmesio skirdama savijautai. Supratau, kad antsvoris nėra slogios savijautos priežastis, o tik pasekmė. Supratau, kad mano problemos ištakos slypi emociniame valgyme. Be to, 15 metų mane kankino stipri nemiga. Ji baigėsi tik tada, kai pradėjau lankyti psichoterapijos sesijas.

Po 3,5 metų intensyvaus darbo su savimi mano savijauta žymiai pagerėjo. Pagaliau suradau atsakymus į daugelį mane kamavusių klausimų. Psichoterapija ne tik padėjo įveikti sunkumus, bet ir leido giliau susipažinti su savimi. Savianalizė buvo viena įdomiausių ir sudėtingiausių mano patirčių. Suvokiau, kad nereikia kaltinti kitų ar savęs dėl mūsų ne visada geriausios praeities. Mes visi turime savo patirtis, o jų šaknys dažnai siekia vaikystę. Visgi svarbu prisiimti atsakomybę už savo gyvenimą. Aš jau suaugusi, subrendusi moteris ir esu atsakinga už savo veiksmus. Aš esu savo gyvenimo kalvis, ir tik aš galiu nuspręsti, kaip jis atrodys.

Mesdama svorį pradėjau sportuoti. Nedrąsiai, savo kieme. Iš pradžių

net gėdydavausi išbėgti į gatvę ar viešąją erdvę. Dabar tai atrodo juokinga, tačiau tuo metu man tai buvo didelis iššūkis. Bet nepalūžau, nes tuomet man atrodė, jog privalau daryti dar daugiau, kad būtų lengviau judėti pirmyn.

2020 metų sausį nusprendžiau imtis naujų pokyčių. Nutariau pabandyti visiškai atsisakyti bet kokių alkoholinių gėrimų. Tai buvo kitas žingsnis geresnės savijautos link. Aiškaus plano neturėjau – tiesiog norėjau pabandyti pajausti kūną ir protą, nepaveiktus svaiginamųjų gėrimų. Ir tai buvo puikus sprendimas! Blaivus gyvenimas tapo šviesesnis, tikresnis, neprislopintas, įdomesnis. Ir jau penkerius metus esu visiškai blaivi. Be to, mano vyras taip pat pasirinko tokį gyvenimo būdą – mes bėgiojame kartu ir jis jau ketverius metus nevartoja alkoholio.

Psichoterapija padėjo man suprasti, kad alkoholio vartojimas ir emocinis valgymas – susiję dalykai. Tai du įvairūs, tačiau tarpusavyje susiję mechanizmai, kuriuos suformavo mano patirtys ir užslopinti jausmai.

Ilgainiui sportas tapo mano gyvenimo palydovu. Bėgiojimas buvo mano atrama, iššūkis. Aš niekada nesivadovavau mintimi, kad turiu įveikti kokį nors kilometrų kiekį ar pasiekti rekordą. Tiesiog bėgdavau, kad galėčiau leisti sau daugiau valgyti ir galbūt kad kažkaip sustabdyčiau senėjimą. Kartais pasvajodavau apie maratoną, tačiau tai atrodė neįmanoma. Stebėjau, kaip draugai įveikia maratonus, lydėjau vyrą, kai jis bėgo pirmąjį maratoną Hamburge. Pavydėjau tų emocijų ir troškau pati jas patirti.

Vieną dieną mano vyras Ramūnas, didžiausias mano palaikytojas, užregistravo mane į Valensijos maratoną 2024 metų gruodį. Tuo metu atrodė, kad tai tiesiog nerealu, bet pasirinkimo nebuvo – reikėjo eiti pirmyn. Treneris sudarė treniruočių planą. Beveik visus metus su Ramūnu kartu stebėjome mano progresą. Treniruotės buvo disciplinuotos – bėgdavau keturis kartus per savaitę ir du kartus per savaitę lankiau grupines treniruotes. Suderinti viską su mano darbu ir trimis vaikais buvo tikras iššūkis. Nesvarbu, ar lyja, ar sninga, ar nuotaikos nėra. Svarstymų nebuvo – reikėjo viską atlikti pagal nustatytą planą.

Paskutiniai du mėnesiai iki maratono buvo sunkiausi, nes treniruočių metu teko bėgti po 30 km. Bet užsispyriau ir nepalūžau. Aš tiesiog dirbau ir nesvarsčiau. Tiesiog darydavau tai, kas buvo numatyta. Tai man buvo įrodymas, kad viskas įmanoma. Manau, jog griežtas režimas ir savidrausmė yra pagrindas ne tik sporte, bet ir gyvenime. Svarbu priimti sprendimus ir atkakliai dirbti, nes tik tada ateina sėkmė.

Pirmas mano maratonas Valensijoje (Ispanijoje) buvo sėkmingas. Patyriau begalę jausmų: laimę, neviltį, pyktį, džiaugsmą. Visi jie buvo tikri, o tai ir buvę svarbiausia. Finišą pasiekiau verkdama – turbūt dėl to, kad man pavyko nubėgti, o gal ir dėl nuovargio. Bet nubėgti 42 km – tikrai reikia labai daug pastangų.

Didžiuojuosi savimi ir jaučiu, kad nusipelniau šio jausmo. Tos emocijos dar manyje buvo keletą savaičių. Man jos patiko, nes jos tikros. Sakoma, kad maratoną reikia gerbti – ir aš jį gerbiu. Esu be galo dėkinga visoms gyvenimo patirtims, nes jos padėjo man tapti tuo, kas esu šiandien.

Džiaugiuosi šia savo kelione, nes ji buvo pilna iššūkių, tačiau būtent ji mane ir sustiprino. Esu laiminga turėdama šalia nuostabų vyrą, mylimus savo tris vaikus ir Adrianą, ir Aleksandrą. Ir gyvenimą, kurį susikūriau ir kuriu pati, su visais jo pakilimais ir nuosmukiais. Tai mano gyvenimas, ir aš juo didžiuojuosi.

Linkiu visiems, kurie skaito mano istoriją, išdrįsti žengti žingsnį už savo komforto ribų, imtis pokyčių ir siekti savo tikslų. Nes tik mes patys esame atsakingi už savo gyvenimą ir niekas, išskyrus mus pačius, negali įgyvendinti mūsų svajonių. Tai tik mūsų rankose – mūsų jėga, mūsų sprendimai, mūsų gyvenimas.

Iš Justinos Graužinienės asmeninio albumo

Bėgant maratoną

Koks Tavo skaičius?

Jurgita Stankauskaitė

Tau 84-eri. Per Kalėdas atvažiavo sūnus su vaikais. Kokia laimė ir vėl su jais pasimatyti. Nedažnai susitinkate. Darbai, pareigos, atostogos, vaikų būreliai, nedažnos vakarienės su žmona. Tėvui ne visada laiko lieka. Taigi nepersiplėš. O Tu dar sueini su kaimynu. Anas pasiramstydamas lazda atkruta pas Tave aptarti vakarykščių pasaulio naujienų. Ne viskas aišku ir suprantama, bet suvoki, kad laikotarpiai vadovaujasi savo dėsniais, savo teorijomis, savo politikais, savo žmonėmis... į kuriuos kartais ranka numoji, bet žinai, kad kitaip nebus. Šiaip dar turėtum su kuo rytais pasiginčyti, bet žmona prieš trylika metų iškeliavo, palikdama vieną su puodais, malkomis kūrenama krosnimi ir dviejų aukštų dideliu namu. Tikėjaisi, kad visa tai liks sūnui. Juk anuomet būdavo normalu paveldėti tėvų namus. Ir ne bent kokius, o mūrytus su tvirtu šiferiu virš galvos. O ko daugiau žmogui reikia? Susikuri šeimą ir gyveni. Tikėjaisi, kad ir tvartus perims pavardės tęsėjas. Rodos, neseniai traktoriumi su plūgu nuokalnę vertei, įsitikinęs, kad sūnus myli tą pačią senelių rudą dirvą. Nusivylei, kai Tau pasakė, kad ne kaimo darbai ir šalto mūro kiemo pastatai jam rūpi. Iš pradžių pykai ir keliolika metų aiškinai, kad žemė niekada neleis žmogui badauti. Jis puikiai suprato, ką tuo norėjai pasakyti, bet sūnus turėjo savo svajones, savo norus ir savo gyvenimo planą. Ne Tavo materialiniai turtai jį viliojo. Dar ilgai netikėjai, kad ne tik sau, bet ir jam ruošiami patogumai nesuvilios kaip meškos medus. Manei, kad ko Tu neturėjai jaunas būdamas – kitam to paties reikės. Sakei, kad blogai žmona vaiką išauklėjo. Pasigailėjai savo žodžių, kai atramos netekai. Už savo amžiną nepasitenkinimą viskuo, kas vyksta ne pagal Tavo madą, gavai atpildą – tyla spengiančias sienas. Tik vienas likęs supratai, kiek savo gyvenimo minučių suplėšei bloga nuotaika ir bambėjimu. Dabar džiaugiesi galėdamas bent kelias valandas su sūnumi ir anūkais pasikalbėti. O jie atvyksta dėl to, kad nori, ar dėl to, kad reikia? Jeigu būtum buvęs supratingas tėvas, toks klausimas nekiltų, o sūnų irgi dažniau matytum – bent kelis kartus per metus, kaip būdavo anksčiau, kai dar Tavo žmona buvo gyva. Ji vienintelė palaikė pirmagimį, skiepijo meilę svajonėms, žmonėms ir įvairiaspalvei aplinkai. Tai ji sūnui nuėmė nuo kaklo Tavo nuvytą pantį su kuolu. Ji leido jam tapti savo gyvenimo virėju. Džiaukis, kad nepaliko Tavęs ilgesnei vienatvei. Vargšė šimtus kartų medžiagine nosine trynė ašarų plaunamus veidus. Aukščiausiasis pasigailėjo ne Tavęs, o jos – tos, kurią keikei dėl visų įvykusių dalykų ne pagal Tavo madą. Džiaukis tokiu gyvenimo likučiu, kokį sukaupei gyvenimo banke. Kiek įdėjai, tiek dabar gali pasiimti. Naujuosius metus pasitikai ankstyvą sausio 1-osios rytą. Tavo vietovėje tokiu laiku dar visi miega, na, tik jaunimas grįžta iš Naujųjų sutiktuvių. Juose jau nematai nei savęs, nei savo jaunystės. Mažai ja pasidžiaugei. Sunkiai dirbai. Iš pradžių Tau liepė, o po to pats save arei, manydamas, kad yra tik vienas kelias į laimę, tinkantis absoliučiai kiekvienam savo krašto mylėtojui.

Tau 57-eri. Praėjo dar vieneri metai. Vis arčiau pensijos, kurios lauki lyg kokio išganymo. Nenusibodo dirbti mylimo darbo, duodančio neblogą mėnesinį atlyginimą, bet jauti, kad aplink sklindančios kalbos verčia perimti daugumos mąstymą: pensijoje nereikės dirbti, valstybė mokės pinigus, o Tu pagaliau išsimiegosi; dienos metu žiūrėsi televizorių, kol laikui bėgant sofoje išsėdėsi duobę; vaikai Tave dažnai lankys, o Tu juos vaišinsi arbata; nagi anūkus pamokysi gyvenimo gudrybių. Kažkas sugalvojo orios senatvės planą. Puikus scenarijus. Atostogos iki gyvenimo pabaigos. Jau buvai pradėjęs tuo tikėti, bet kažkodėl jauti, kad ėjimas paskui avių bandą Tavęs nedžiugina, tik metai iš metų ima erzinti. Vėl danguje išsprogo fejerverkai, primindami, kad būsi metais senesnis. Taip šneka aplinkiniai, nors Tau norėtųsi sakyti, kad tapai metais vyresnis. Kažkaip pats save stabdai, varžydamas savo vidinį balsą. Na, ir kam save taip kankinti? Ar Tu kitų gyvenimą gyveni? Ar jie Tau padėkos už tai, kad pritarei kitų nuomonei? Ar Tu aniems būsi skolingas, kad vedė Tave nuosavų įsitikinimų keliu? Tau juk ne aštuoniolika. Tavo vidinis „aš“ yra ryškesnis ir garsesnis. Tu pats puikiai žinai, ko nori. Vaikus išleidai į mokslus, žmonos nenustojai mylėti, kaip anas antrą jaunystę pajutęs keturiasdešimtmetis. Ji sako, kad Tave palaiko kiekviename gyvenimo posūkyje. Ar Tau dar reikia pašalinių nuomonės? Tai ne jie sėsis ant Tavo dviračio ir važiuos prie Seivio pažvejoti. Ką tik prisiminei, kaip smagu būdavo savaitgalio vakarą sėstis ant patogaus balnelio ir patraukti girios link. Visada norėjai įsigyti kemperį. Sakei – pasaulis šaukia. Dar vienus Naujuosius pasitikai. Laikas bėga nesuvokiamu

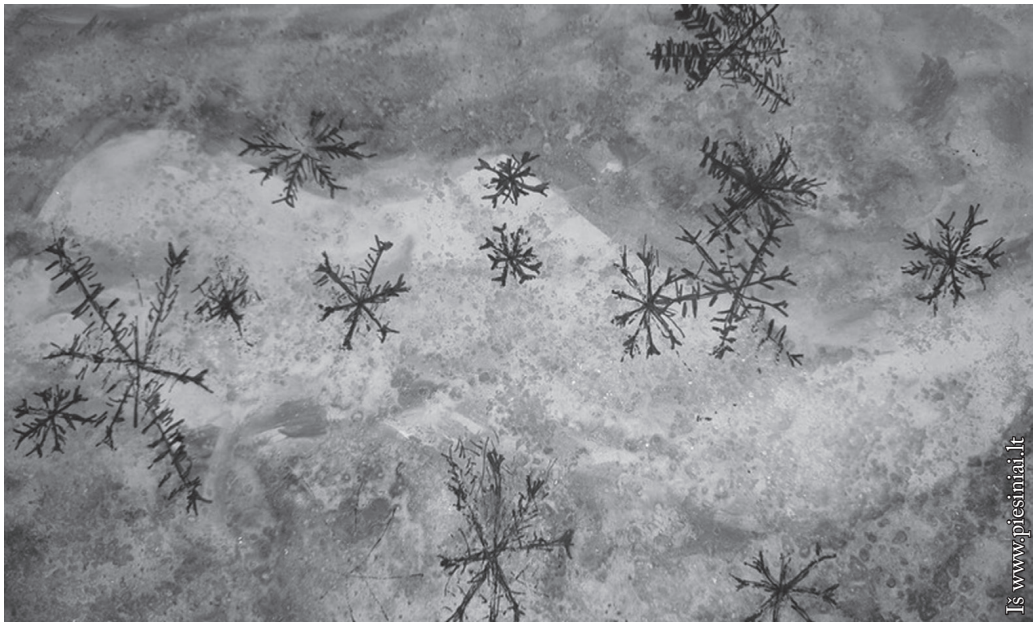

greičiu, o Tu vis savo gyvenimą atidedi į šoną. Malonumus sukrovei į lagaminą ir pakišai po lova. Sakei – netrukus jį atidarysi. Praėjo trys dešimtmečiai. Gydytojai sako, kad Tavo kūno variklis susilpnėjo. Pasirinkai sveikesnę mitybą, rytais pasimankštini, nesijaudini dėl menkniekių, vaikams irgi gerai sekasi. Namai gražūs, modernūs, patogūs... Tik viduje kažkas neduoda ramybės. Paskaitinėji straipsnius, nemažai skaitai klasikinės literatūros, neretai užeini į biblioteką susipažinti su Nobelio laureatų kūriniais. Tavo pasaulėžiūra žymiai platesnė nei tėvo. Tau jau nereikia šnekėt, kad „anais laikais buvo geriau“.

Tau 25-eri. Neseniai lankeisi pas senelį. Nusenęs žmogelis, nelabai iškalbus, bet pasiklausia, kaip sekasi mokslai, ar dar ilgai žadi studijuoti, ar patinka miestas ir panašiai. Kasmet tie patys klausimai, bet supranti, kad jam reikia turėti kantrybės. Be to, tėvai mokė pagarbos vyresniems. Žinai, kad senelis nelabai įsivaizduoja, kaip atrodo Tavo gyvenimas, todėl nesigilina į konkretumus, kurie yra tokie svetimi, kaip Tau svetimas kažkada jo pasakotas gyvenimas necivilizuotame kaime. Arklas, akėčios, arklys, tvartas, šieno kupeta. Lyg ir įsivaizduoji, bet žinai, kad praeitis lieka praeičiai. Dabar yra kitaip, o rytoj bus dar įvairiau. Taip kaip per studijas – skaitai skirtingų laikotarpių šaltinius ir matai, kad nieko nėra pastovaus. Medicina reikalauja didelio susikaupimo, smalsumo, užsispyrimo ir... pašaukimo. Vos ne kaip kunigystė, – juokiasi draugai. Su tais pačiais palydėjot senuosius ir pasitikot Naujuosius metus. Palinkėjot nesenstančios širdies ir proto. Tau net nereikalinga didelė salė, blizgus drabužis ir spalvoto parako dėžė. Kaip keičiasi tas šiuolaikinis jaunimas, – norėtųsi išrėžti, bet kiek galima kartotis. Skambino mama, linkėdama sėkmės ir sveikatos. Pastarasis linkėjimas skamba labai... per anksti (?). Tačiau maloniai padėkoji, nusižiovaudamas ir paleisdamas telefoną ant minkštos lovos. Vėl gulsies į tą patį suveltą migį. Nei Tu gėrei, nei Tu ką. Prieš dešimtmetį kiekvienas toks studenčiokas būtų keturpėsčias paršliaužęs į „baraką“. Tu kiek kryžiumi paguli ir sėdiesi prie savo darbo. Tavo darbas – mokslas. Rytoj keliausi į klinikas. Ten visada esi laukiamas. Žmonėms esi reikalingas. Reikalingas esi ir pats sau. Su Naujaisiais.

Tau 10. Tu neskaitysi šito teksto. Galbūt Tu net nežinai, kas yra „Aušra“. Nebent ją esi matęs senelio namuose ant kandžių suėsto stalo. Prieš savaitę lankeisi pas dieduką. Svajojai kuo greičiau grįžti namo, nes ten nėra ką veikti, o ir kalbos prie stalo toooookios nuobodžios, kad net klausytis nesinori. „Tas pats per tą patį“. Naujųjų sutiktuvės irgi neturi didelės reikšmės. Nakvojo draugas. Vos nepramiegojot *naujako*, bežaisdami PS5 PRO. Tėtis nupirko. Pats mėgsta *pašutint*. Tik priminė, kad laikas baigti žaidimus, kai pajauti akių perštėjimą. Tu jautiesi kažkoks išskirtinis, gamtos anomalija – Tau niekada akių neskauda ir visada turi pasiaiškinimą. Kitą dieną veikei tą patį, ką ir Naujųjų išvakarėse. Iš tiesų Tavo šventadieniai niekuo nesiskiria nuo įprastos dienos. Taip, Tau dienos slenka labai lėtai ir negali sulaukti, kada bus vasara. Nereikės į mokyklą, maudysiesi ežere, o kai kur nors išsiveš tėvai paatostogauti, tai šėlsi viešbučio baseine. Gal net kojos neįkiši į jūrą. Sakysi, kad šalta. Chloro neužuodi, o ir maisto toli eiti ieškoti nereikės. Svajuko dramblionės. Ne, Tu žinai, kad tai normalus vaikų gyvenimas. Retas kuris neturi galimybės kur nors nuskristi. Tavęs tai nestebina. Tavo pilve neskraido pulkas drugelių. Tai Tavo tėvai labiau jaudinasi nei Tu pats. Jie labai džiaugiasi, galėdami Tau suteikti tokią realybę, apie kurią patys vaikystėje tik pasvajodavo. Gulėdavo pievoje ir žiūrėjo į skrendančius lėktuvus. Tikėjo, kad vieną dieną ir jie ten aukštai sėdės, žiūrėdami į debesis iš viršaus. Tau pasaulis nebus toks didelis ir nepasiekiamas. Tau, rodos, bus lengviau. Bet gal tik mums taip rodos. Rodos, kad Tau 84-eri, Tau 57-eri, o Tau 25-eri. O Tau tik dešimt, nors... iš tiesų Tau žymiai daugiau. Ar svarbu, koks Tavo skaičius?

Aradnykai – kovos dėl lietuvybės tarpukariu

Janina Macukonienė

2023 metais išleistoje penkių tomų knygoje „Vilniaus golgota“, kuriai medžiagą iš tarpukario spaudos ir įvairių dokumentų surinko Mykolas Biržiška (I tomas) ir Kazys Misius (II–V tomai), galima rasti nemažai žinių ir apie mūsų krašto lietuvių gyvenimą. Čia chronologiškai surašyti faktai atspindi tautinę priespaudą, taikytą neteisėtai užimto Vilniaus krašto ir Suvalkų trikampio gyventojų atžvilgiu. Knygos antraštė „Okupuotosios Lietuvos lietuvių darbo ir kančių dienoraštis. 1919 m. sausis – 1939 m. spalis“.

Leidinyje pirmą užuominą apie Aradnykus aptinkame 1923 m. kovo 10 d. Čia minimi dar neužgesę kariniai veiksmai, ypač palietę pasienio zonoje esantį kaimą: „Agradninkų kaime (Seinų apskrityje, Kučiūnų valsčiuje) įsiveržė apie 80 lenkų su 2 karininkais ir 3 kulkosvaidžiais, bet gyventojų ir kaimynų atremti, nustoję kelių nukautųjų ir keliolikos sužeistųjų.“ Apie ginkluotus lietuvių susirėmimus su lenkais kovojant dėl savo žemių nemažai rašo prisiminimų knygoje „Iš tikrovės ir iš pasakų“ iš Aradnykų kilęs Vincas Češkevičius (jis 1941-ųjų repatriacijos metu iš gimtojo kaimo buvo iškeldintas). Češkevičiaus teigimu, tuo metu Aradnykuose gyveno vien lietuviai, išskyrus plento sargą Domanską, kuris buvo lenkas, tačiau jo žmona lietuvė, tad su vaikais ji kalbėjo lietuviškai. Iš šio kaimo jau 1917 m. lapkritį į Lietuvos savanorius įstojo Vincas Češkevičius (slapyvardis Jonas Varnas), Juozas Zablackas, Kazys Stanislovaitis ir Petras Bugarauskas. „Savanoriai buvo savo drabužiais apsirengę, maitinosi kaimų komitetų surinktu maistu. Jiems ant rankovių buvo ženklas – balto audeklo juosta su trimis raidėmis L.S.V., kurios reiškė Lietuvos savanorių vadyba. (...) Jie dabojo, kad visokie vagišiai ir spekuliantai neišvežtų grūdų ir gyvulių iš Lietuvos į Lenkiją ar Vokietiją“ (V. Češkevičius „Iš tikrovės ir iš pasakų“, p. 27). Knygoje pateikiama pavyzdžių, kaip Aradnykų savanoriai sulaikydavo dažniausiai spekuliantus žydus, vežančius iš Lietuvos grūdus, gyvulius ar maisto produktus; o kartą suėmė ir juos lydinčius vokiečių kareivius, bandančius pervaryti nemažą gyvulių bandą. Češkevičius ir Bugarauskas aktyviai dalyvavo taip pat 1920 m. vykusiuose mūšiuose dėl Seinų. Viena iš svarbių jų įvykdytų karinių akcijų buvo lenkų žvalgo suėmimas, kuris turėjo didelę reikšmę tolesnėje kovoje.

„Kada lenkai užėmė mūsų kraštą ir mūsų Aradninkų kaimą, jie įsakė sunešti ir atiduoti jiems ginklus. Kas jiems neš, niekas nenešė, tik vienas kitą slėpė ir draudė artimuosius, kad lenkams nepraneštų“ (ten pat, p. 31). Češkevičiaus knygoje aprašoma, kaip darant kratas buvo rastas ginklas pas Juozą Zablacką ir kaip dėl to jis nukentėjo. V. Češkevičius ir P. Bugarauskas po okupacijos kurį laiką slapstėsi savame kaime, tačiau tai buvo sudėtinga. Dauguma savanorių lenkams užėmus Aradnykus pasitraukė į Lietuvą. Pagal Češkevičių, tai buvo: Juozas Gražulis, Jonas, Kazys ir Pranas Stučkai, Juozas Janulevičius, Juozas Sinkevičius, Leonas Zablackas, Jonas Stanislovaitis ir Vincas Češkevičius, kuris vėliau, pasinaudojęs amnestija, sugrįžo.

Aradnykų kaimo gyventojai patyrė įvairių persekiojimų ir nurimus karo veiksmams. Netoliese, Klenausko dvare, buvo įrengtos lenkų kareivinės. Ten apsistojęs nemažas būrys kariškių kartais dėl pramogos apsunkindavo vietinių gyvenimą. V. Češkevičiaus knygoje tiksliai aprašoma, kaip 1924 m. vasarį jie išvaikė Janulevičiaus troboje vykusį vakarėlį už tai, kad merginos nenorėjo šokti su atvykusiais į jį kariškiais. Visa kareivių kuopa susirinko išvaikyti vakarėlio, o kai „jaunimas nenorėjo paklusti, tai jie šautuvų buožėm pradėjo trankytis“ (ten pat, p. 36).

Mūsų krašto lietuviai visaip bandė priešintis neteisėtiems lenkų valdžios veiksmams: „1925 rugpjūčio 25 Seinų apskrities lietuviai „Vilniaus kelio“ Nr. 35 paskelbė protestą prieš Varšuvos lenkų seimo „mažumų“ teisių įstatymus, kurie neduoda jokių teisių Seinų – Suvalkų srities lietuviams. Pasirašė atstovai Seinų miesto ir kaimų: Radžiūčių, Lumbių, Klevų, Naujasodės, Bubelių, Rubežankos, Ramoniškės, Paliūnų, Navinykų, Didžiulių, Vidugirių, Pelalių, Būdos, Taurašyškės, Pristavonių, Burbiškių, Senkūrų, Žegarių, Rašečių, Skarkiškių, Šklernos, Rakelijos, Aradnykų, Dusnyčios, Juodeliškės, Rimkežerų ir kitų mažesnių kaimų“ („Vilniaus golgota“). Tokios bendros protesto akcijos skatino solidarumo ryšį tarp

pačių lietuvių ir kažkiek gerino jų poziciją kovoje dėl savo teisių.

„Vilniaus golgotoje“ užregistruota nemažai faktų, kaip Aradnykų ir kitų kaimų gyventojai kovojo dėl švietimo savo gimtąja kalba: „1925 ligi kovo 31 Seinų krašte drąsesnieji lietuviai reikalavo iš lenkų valdžios lietuvių kalbos mokyklose, pristatydami tėvų pareiškimus (deklaracijas):
Seinų parapija: 1. Lietuviškai lenkiškai esamai Aradnykų mokyklai 22 dekl. 41 vaikui, 2. Būsimai lietuviškai Žagarių mokyklai 22 dekl. 45 vaikams, 3. Lietuviškai lenkiškai Griškonių mokyklai 13 dekl. 23 vaikams, 4. Esamai lietuviškai, bet neveikiančiai Klevų mokyklai 22 dekl. 50 vaikų, 5. Esamai lenkiškajai Ramoniškių mokyklai 7 dekl. 13 vaikų, 6. Būsimai lietuviškai Dusnyčios mokyklai 25 dekl. 47 vaikams, 7. Būsimai lietuviškai Burbiškių mokyklai 41 dekl. 72 vaikams, 8. Būsimajai lietuviškai Bubelių mokyklai 50 dekl. 91 vaikui, 9. Esamai lietuviškai Vidugirių mokyklai 26 dekl. 16 vaikų, viso 233 dekl. 428 vaikams“ (p. 313–314).

Tame pačiame šaltinyje pateikta visa lietuvių kalbos mokymo valdiškoje Aradnykų mokykloje istorija: „1924 m. atidarytoje Aradnykų valdinėje mokykloje buvo mokoma tik lietuviškai. 1926 m. įvestos ir lenkų kalbos pamokos. 1927/1928 m. įvesta dėstomoji lenkų kalba, tačiau būdavo ir lietuvių kalbos pamokos, tikybos mokyta lietuviškai. Nuo 1930/1931 mokslo metų lietuvių kalbos pamokos panaikintos, tikyba dėstyta tik lenkiškai“ (p. 1685). Ši citata aiškiai rodo, kaip vis intensyviau valstybės švietimo įstaigos stengėsi lenkinti kraštą visų pirma per mokyklas. Mokinių tėvai bandė šią situaciją keisti ir nuolat būdavo siunčiami reikalavimai grąžinti į jas gimtąją lietuvių kalbą: „1934.09.04 Aradnykai, Rakelija – Šių kaimų 13 tėvų nusiuntė Suvalkų apskrities švietimo inspekcijai prašymą Aradnykų valdinėje mokykloje įvesti lietuvių kalbos pamokas ir tikybą dėstyti lietuviškai“ (p. 1684).

Informaciją, ar buvo atsižvelgiama į tėvų siunčiamus prašymus, ir išsamesnę Aradnykų mokyklos istoriją randame tik 1938 m. rugsėjo 8 d. įraše (pagal žurnalą „Aidas“, 1938 m. 46 nr.): „Nors nuo 1932 m. Aradnykų valdinėje mokykloje buvo panaikintos lietuvių kalbos pamokos, tačiau dar 1937/1938 mokslo metais tikyba dėstyta lietuviškai. Šiais mokslo metais tikyba aiškinama lenkų kalba, nors mokytojas mokėjo ir lietuviškai. Aradnykuose dviejų aukštų pradžios mokykla pastatyta 1938 m. pavasarį. Mokykla buvo 4 skyrių. Ją lankė apie 100 mokinių iš šių gyvenviečių: Alnų, Aradnykų, Dvarčėnų, Kalviškių, Krasnapolio [gal Krasnagrūdos?] ir Rakelijos. Apie 70 % tos mokyklos vaikų buvo lietuviai“ (p. 2745). Kaip visame mūsų krašte, taip ir Aradnykų valdiškoje mokykloje išsikovoti švietimą gimtąja kalba ypač vėlesniu tarpukario laikotarpiu buvo neįmanoma. Visa lietuvių šviečiamoji veikla buvo įmanoma vien per lietuvių draugijų darbą. Lenkiška Aradnykų mokykla bandydavo ruošti tik konkurencinius renginius lietuviškiems draugijų vakarams, kad atitrauktų dalyvius ir žiūrovus; nors tokiems vakarams buvo sudaromos geresnės sąlygos, kaip byloja pateikti liudijimai, ne visada jie pavykdavo. „1933.11.11 Vietos valdinės mokyklos mokytojas surengė lenkišką vakarą. Į tą vakarą galėjo atvykti visos apylinkės žmonės. Jų niekas nesulaikė. Dėl pasienio režimo į lietuviškus vakarus tame sodžiuje žmonėms iš kitų sodžių pasienio sargyba neleisdavo ateiti“ (p. 1479).

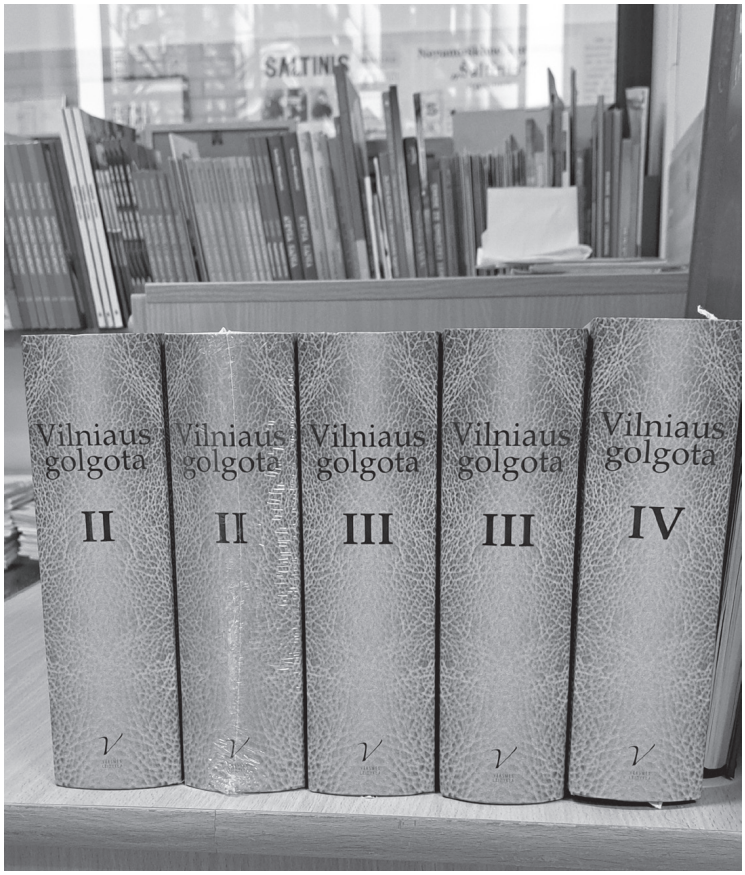

Kituose mūsų krašto kaimuose daug kultūrinio ir švietėjiško darbo atlikdavo „Ryto“ draugija, kuri stengėsi steigti privačias lietuviškas mokyklas, o kai tai tapo neįmanoma, bent lietuviškas skaityklas, kurios dalinai atlikdavo ir mokyklų darbą. Aradnykuose gal dėl geografinės padėties ir netoliese esančių karinių postų neleista steigti ir skaityklos: „1934.07.17 Tos dienos raštu lenkų valdžia neleido Aradnykuose steigti „Ryto“ draugijos skaityklos“ (p. 1663).

Daugiausiai, be abejo, Aradnykuose tarpukariu nuveikė Šv. Kazimiero draugija, kuri nepaisydama nepalankių sąlygų: lenkų trukdymų, patalpų ar išsilavinusių vadovų trūkumo, dirbo didelius švietėjiškus ir kultūrinius

darbus, o tuo pačiu ugdė tautinę lietuvių sąmonę. Lyginant su kitais mūsų krašto kaimais, šios draugijos Aradnykų skyrius įsikūrė gana vėlai: „Aradnykai – 1930.08.17 d. įvyko Šv. Kazimiero draugijos skyriaus steigiamasis susirinkimas. Išrinkta valdyba: pirmininkas Vincas Češkevičius, sekretorius Antanas Bugarauskas, iždininkas Juozas Zablackas. Apskrities viršininkas skyrių registravo“ (p. 909). Vėlyvo įsikūrimo priežastis tikriausiai neslypėjo gyventojų neveiklume, o tiesiog lenkų administracijos trukdymuose (jų pagrindinė priežastis – kad kaimas prie pat sienos). Nors šios draugijos skyrius veikė tik 6 metus – „1936.07.09 birželio 20 d. raštu apskrities viršininkas sustabdė Šv. Kazimiero draugijos Aradnykų skyriaus veiklą“ (p. 2238) – jos nuveiktų darbų kraitis tikrai didelis. Kad vaizdžiau juos galima būtų atskleisti, chronologiškai pateiksiu pirmiausiai skyriaus suorganizuotų „viešųjų vakarų“ kroniką (juos organizuojant reikėdavo gauti Suvalkų apskrities viršininko leidimą, sumokant prieš tai žymos mokestį ir pateikiant planuojamos programos veikalų vertimus į lenkų kalbą; kartais jau paruošus programą leidimas būdavo sulaikomas):

„- 1931.12.26 Įvyko viešas vakaras. Vaidinta G. Petkevičaitės-Bitės 4 veiksmų drama „Parduotoji laimė“ (p. 1118).

- 1932.12.31 Šv. Kazimiero draugijos skyriaus rūpesčiu vaidinta 1 veiksmo komedija „Nesipriešink“. Režisavo J. Maksimavičius (p. 1303).

- 1933.02.19 Šiame sodžiuje įvyko viešas vakaras. Vaidinta E. Rucevičienės komedija „Advokato patarimai“, sakyti monologai, deklamuotos eilės. Kitai, norėtai vaidinti Žemaitės komedijai „Valsčiaus sūdas“, apskrities valdžia leidimo nedavė (p. 1343).

- 1933.10.15 Šv. Kazimiero draugijos skyrius surengė viešą vakarą. Vaidinta 2 veiksmų komedija „Vargšas Tadas“ ir E. Rucevičienės komedija „Nepavykusi komedija“, sakytas monologas, rodyta pantomima, deklamuotos eilės. Į vakarą atėjo mažai žmonių, nes pasienio kariuomenės karininkas nepraleido iš kitų sodžių atvykusių žmonių. Kai lapkričio 11 d. Aradnykų valdinės m-los mokytojas surengė lenkišką vakarą, pasienio kareiviai į tą vakarą ateiti iš kitų kaimų netrukdė (p. 1463).“

Įdomu būtų sužinoti, kur rinkdavosi repeticijų teatro trupių dalyviai, kur statė spektaklius, kas režisavo, kas vaidino ar ruošė kitas veiklas. Tokie duomenys dažniausiai nepateikti gal dėl to, kad dauguma informacijos pateikiama glausta forma, bet galbūt ir kad paviešintomis veikėjų pavardėmis nepasinaudotų lietuvius persekiojančios institucijos.

Kitas Šv. Kazimiero draugijos veiklos baras buvo įvairios paskaitos ir mokymai. Prelegentais buvo kviečiami draugijos instruktoriai iš Vilniuje esančios centro valdybos arba paskaitas skaitydavo mūsų krašto inteligentai, kartais studentai. Vienas iš aktyviausiai besireiškusių paskaitų ir įvairių mokymų vedėjų buvo išsilavinęs Aradnykų gyventojas Juozas Maksimavičius. Mokymais siekta supažindinti draugijos narius, tarp kitko, su Lietuvos istorija ir mūsų tautos papročiais:

„- 1931.04.17 Šv. Kazimiero draugijos instruktorius Adomas Butrimas lankė Aradnykų skyrių. Susirinkime Antano Janulevičiaus namuose dalyvavo apie 150 asmenų. A. Butrimas skaitė net 3 paskaitas: apie šv. Kazimiero gyvenimą, apie Šv. Kazimiero draugijos tikslus ir apie Vytautą Didįjį. Jis dar parodė 4 filmukus (p. 1002).

- 1934.12.29 Įvyko Šv. Kazimiero draugijos skyriaus metinis susirinkimas. J. Maksimavičius skaitė paskaitą „Mūsų sesučių rankdarbiai“. Pranešėjas kalbėjo apie liaudies meno reikšmę, ragino mergaites rūpintis audiniais, kilimais ir mezginiais.

- 1935.02.16 Tautos šventės proga įvyko Šv. Kazimiero draugijos skyriaus iškilmingas susirinkimas. J. Maksimavičius skaitė paskaitą apie Joną Basanavičių ir Lietuvos nepriklausomybę, o Senkevičius apie jaunimą ir gražius papročius. Padeklamuota eilėraščių.“

Šv. Kazimiero draugijos skyriai paprastai kartą per metus organizuodavo ataskaitinius rinkiminius susirinkimus. Kartais tokių susirinkimų metu vykdavo ir paskaitos, meninės programėlės ar buvo aptariami tolesnės skyriaus veiklos planai. Būdavo taip pat perrenkama valdyba. Tikriausiai ne visi tokie susirinkimai buvo užfiksuoti spaudoje. Iš to, kas paskelbta „Vilniaus golgotoje“, sužinome, kam būdavo patikimos įvairios skyriaus valdybos pareigos:

„- 1931.12.31 Įvyko metinis Šv. Kazimiero draugijos skyriaus susirinkimas. Išrinkta valdyba, kurios pirmininkas Bronius Maksimavičius (p. 1125).

- 1933.01.05 Įvyko Šv. Kazimiero draugijos skyriaus susirinkimas. Išrinkta nauja valdyba: V. Sinkevičius (pirmininkas), L. Lastauskas, A. Bugarauskas, J. Sinkevičiūtė ir A. Vitkauskas (p. 1308).

- 1933.11.04 Įvyko Šv. Kazimiero draugijos skyriaus metinis ataskaitinis susirinkimas. Išrinkta nauja valdyba: pirmininkas Petras Bugarauskas, nariai: J. Lastauskas, J. Maksimavičius, A. Bugarauskas ir J. Janulevičius (p. 1476).

- 1934.12.29 Įvyko Šv. Kazimiero draugijos skyriaus metinis susirinkimas. J. Maksimavičius skaitė paskaitą „Mūsų sesučių rankdarbiai“. Perrinkta valdyba: pirmininkas V. Senkevičius, vicepirmininkė Marytė Lastauskaitė, sekretorius J. Maksimavičius, knygininkas Petras Bugarauskas, kasininkas Antanas Bugarauskas (p. 1784).“

Nemažai išvardytų veikėjų pavardžių ir dabar galima rasti Aradnykų kaime. Gyvena buvusių veikėjų palikuonys ar šiaip tos pačios pavardės turėtojai. 1941 m. nuo sausio iki kovo mėnesio vykusios repatriacijos metu

nemaža dalis aktyviausių Aradnykų veikėjų turėjo išvykti į Lietuvą. Pagal V. Češkevičiaus pateiktą informaciją, iš šio kaimo išvyko 64 žmonės iš 12 šeimų. Kai kurios šeimos, patyrusios daug vargų, 1944 m. sugrįžo. Kiti visiems laikams paliko savo tėviškes. Tikrai nesugrįžo Vinco Češkevičiaus šeima, neliko Bugarauskų, Kučinauskų, Arlikauskų, Ramanauskų pavardžių, bet tai jau naujesnė istorija, kuriai reikia ieškoti kitų šaltinių.

„Vilniaus golgotoje" randame taip pat šiek tiek informacijos apie tai, kas Aradnykuose vyko po 1936 m., kai visi Šv. Kazimiero draugijos skyriai, visos skaityklos buvo uždaryti ir visaip varžyta žmonių laisvė net religinės ar ūkinės veiklos srityse. Jau gerokai anksčiau skyriaus pirmininkui buvo grasinama: „1934.11.22 Į šį kaimą atvykęs Berznyko policininkas užėjo pas Šv. Kazimiero draugijos vietos skyriaus pirmininką P. Bugarauską, užsirašė šiek tiek žinių apie skyrių ir patarė nieko neveikti, nes paskui teks verkti" (p. 1749).

Kaip jau minėta, Šv. Kazimiero draugijos Aradnykų skyrius buvo uždarytas 1936 m. liepos 9 d. Nuo tada negalėjo vykti jokie susirinkimai, jokia kultūrinė veikla. Randame įrašus tiktai apie gyventojų persekiojimus:

„- 1937.06.29 Tą dieną vietos gyventojas lietuvis Juozas Maksimavičius buvo nuvažiavęs į Punską, kur vyko Šv. Petro ir Povilo atlaidai. Po pamaldų, žmonėms išeinant iš bažnyčios, Punsko pasienio kareiviai J. Maksimavičių sulaikė ir nusivedė į pasienio punktą. Ten jį iškrėtė, ištardė ir perdavė vietos policijai, kur jis taip pat buvo ištardytas ir paleistas. Tardytojai kaltino J. Maksimavičių pažeidus pasienio zonos tvarką, nes jis atvykęs į Punską be apskrities viršininko leidimo. Suimtasis paaiškino, kad jo gyvenamoji vieta Aradnykai taip pat yra pasienio juostoje. Todėl, vadovaujantis pasienio juostos režimo taisyklėmis, jam važinėti toje juostoje dienos metu leidimas neprivalomas (p. 2480).

- 1937.07.29 Juozas Maksimavičius gavo pranešimą už atvykimą į Punską sumokėti 5 zl arba išbūti 5 dienas arešte. 1937 m. birželio 29 d. Punske pasienio kareiviai sulaikė Aradnykų gyventoją J. Maksimavičių, kuriam surašė protokolą, kad jis atvykęs be leidimo. Aradnykai taip pat priklausė pasienio zonai. Anksčiau, liepos 2 d. vakare čia pasienio kareiviai suėmė vietos gyventoją Jurgį Senkevičių, kuris netoli savo trobesių rišo nakčiai arklį. Suimtasis buvo nuvarytas į pasienio sargybos punktą, kur kitą dieną jam surašytas pasienio juostos pažeidimo protokolas, o vėliau buvo paleistas (p. 2490).

- 1939.06.21 Aradnykų kaimo gyventojas Juozas Maksimavičius birželio mėnesio pradžioje prašė Suvalkų apskrities viršininko leisti jam perstatyti kluoną. Atsakymą prašė duoti kuo greičiau, nes iki šienapjūtės norėjo baigti kluono perstatymą. Nesulaukęs atsakymo jis pradėjo darbą. Birželio 21 d. J. Maksimavičius buvo iškviestas į pasienio sargybos punktą. Ten buvo surašytas protokolas už tai, kad be leidimo pradėjo statybos darbus. Kariškiai nekreipė dėmesio į aiškinimą, kad kluonas yra tik perstatomas ir toje pačioje vietoje. Aradnykų kaimo mažažemiai vasarai karves ganydavo Alnų dvaro skirtose pievose. Už vienos melžiamos karvės ganymą turėjo dvarui nukirsti 6 margus javų ar dobilų (p. 2962).

- 1939.05.06 Berznikų valsčiaus viršaitis gegužės 6 dieną grąžino lietuviui Petrui Češkevičiui prašymą, kad jo globojama iš šio valsčiaus kilusi mergina Veronika Jančytė yra lietuvė. Abu merginos tėvai buvo mirę. P. Češkevičius globotinę norėjo leisti į lietuvių gimnaziją. Prie prašymo buvo prierašas, kad jo tvirtinimui trūksta duomenų ir teisinio pagrindo (p. 2922)."

Aradnykuose esanti pasienio sargyba ypatingai persekiojo tuos lietuvius, kurie buvo pasižymėję veikloje ir labiau išsilavinę. „Vilniaus golgotoje" daugiausia įrašų iš visų Aradnykų gyventojų sulaukė Juozas Maksimavičius. Kadangi jo veikla siejama ne tik su Aradnykais ir ne tik su tarpukario laikotarpiu, jam turėtų būti skirtas atskiras straipsnis.

Ne tiktai tie, kurie turi milijonus, ir ne tiktai tie, kurie milžinais vadinami, daro gera kitiems.
(M. K. Čiurlionis)

Nuoširdžiai dėkojame Kanadoje gyvenančiam Punsko licėjaus absolventui Pranui Vilkeliui už finansinę paramą mūsų krašto mokyklų sportinei veiklai.
Už gautas lėšas nupirkta:
- sportinės aprangos komplektai Punsko licėjaus krepšinio komandoms;
- krepšinio bei tinklinio kamuolių Punsko ir Seinų lietuvių „Žiburio" pagrindinėms mokykloms.

Punsko Kovo 11-osios licėjus
Punsko Dariaus ir Girėno pagrindinė mokykla
Seinų lietuvių „Žiburio" mokykla

2025 m. Punsko, Seinų, Suvalkų lietuvių kultūriniai renginiai

Renginio pavadinimas	Data	Vieta	Rengėjai
Jono Jankausko ir draugų autorinis koncertas	sausio 11	Punsko LKN	Jonas Jankauskas
Sausio 13-osios minėjimas prie Laisvės kovotojų paminklo, šv. Mišios ir laužas prie Varpo Lietuvos 100-mečiui	sausio 13	prie Laisvės kovotojų paminklo, bažnyčia, senosios kapinės	LLB, Punsko LKN, Punsko savivaldybė
Vasario 16-osios minėjimas	vasario 16	Seinų LN	Seinų LN, „Žiburio“ m-kla
Vasario 16-osios minėjimas	vasario 15	Punsko LKN	Punsko LKN
Vasario 16-osios minėjimas	vasario 16	Suvalkai	LLD Suvalkų skyrius
Lietuvių tautos globėjo šv. Kazimiero diena – koncertas	kovo 2	Seinų LN	Šv. Kazimiero draugija
Vaikų teatro „Kregždutė“ premjera	kovo 2	Punsko LKN	Punsko LKN
Užgavėnės	kovo 4	Punskas, prie Punios ežero	LLEKD
Kovo 11-osios minėjimas – koncertas	kovo 9	Punsko LKN	Punsko licėjus
Kovo 11-osios minėjimas	kovo 11	prie paminklinio akmens Kampuočių k.	Punsko, Seinų, Suvalkų, Vidugirių lietuviškos mokyklos, Pečiuliai
Dirbtuvės su Valstybinio ansamblio „Lietuva“ vadovu ir dirigentu E. Kavecku ir MM koncertas	kovo 11 arba 12	Punsko LKN	Punsko MM
Kovo 11-osios minėjimas Suvalkuose	kovo 16	Suvalkai	LLB
Teatro diena – XV „Melpomenės drugelio“ apdovanojimai	kovo 22	Punsko LKN	Punsko LKN
Lietuvos simfoninio pučiamųjų orkestro koncertas	kovo 30	Punsko LKN	Punsko LKN ir LSPO
V vaikų šokių šventė „Bitute pilkoji“	balandžio 4	Suvalkai, „Loft“ viešbutis	Suvalkų lietuvių vaikų darželis, LLB
XXXIV vaikų teatrų festivalis	balandžio 10	Seinų LN	LLD
IV lietuvių liaudiškos muzikos ir šokių šventė „Subatos vakarėlis“	balandžio 26	Seinų LN	Seinų LN
Atvelykis – Velykinio meno paroda	balandžio 27		LLEKD
VII lietuviškų šokių festivalis „Raitakojis“	balandžio 27	Punsko LKN	Punsko LKN
Sezono atidarymas	gegužės 3	Punsko skansenas	Punsko šeimininkių būrelis
Vaikų sąskrydis Motinos dienos proga	gegužės 4	Punsko LKN	Punsko LKN

Poezijos šventė Suvalkuose	gegužės 18	Suvalkai	LLD Suvalkų skyrius
Poezijos pavasaris	gegužės 18–20	Punskas, Varšuva	„Aušros“ leidykla
Lietuviškas vakaras Suvalkuose	gegužės 23	Suvalkai, „Loft“ viešbutis	LLB, LLD
Popietė su daina. „Balsynėlio“ ir „Dzūkijos“ koncertas	gegužės 25	Punsko LKN	Punsko LKN
XII bažnytinių chorų susitikimai „Giesmių pynė Marijai“	gegužės 31	Žagarių bažnyčia	Šv. Kazimiero draugija
Klojimo teatro premjera	gegužės 31–birželio 1	Punsko LKN, Punsko skansenas	Punsko LKN
XXII lietuviškų dainų konkursas „Dainorėlis“ ir „Puniukų“ koncertas	birželio 8	Punsko LKN	Punsko LKN
Punsko pagrindinės mokyklos šventė	birželio 13	Punsko LKN, mokykla	Punsko mokykla
Rasos šventė, Joninės	birželio 21	Punskas, prie Punios ežero	LLEKD
Jaunių teatro „Kregždė“ premjera	birželis	Punsko LKN	Punsko LKN
Kapelos „Klumpė“ ir šokių grupės „Vyčiai“ koncertas	birželio 19 ir 22	Punsko LKN	Punsko LKN
Lietuviškų ansamblių sąskrydis	birželio 28	Burbiškių k.	LLD
Choreografinio sambūrio „Jotva“ koncertas	liepos 6, rugpjūčio 11	Punsko LKN	Punsko LKN
Lietuvos himno giedojimas (liaudies dainų dainavimas)	liepos 6	Punsko mokyklos aikštė, Suvalkai, Seinai – prie A. Baranausko paminklo	LLB, Punsko savivaldybė, LKN, LLD Suvalkų skyrius, Seinų LN
Lietuvos karaliaus Mindaugo karūnavimo šventė	liepos 6	Seinų LN	Seinų LN
XXXIV klojimo teatrų festivalis	liepos 19–20	Punsko skansenas	Punsko LKN
Vakaronė su Seinų ir Suvalkų lietuviais	rugpjūčio 14	Punskas, prie Punios ežero	Punsko savivaldybė, LKN
Žolinės – 41-oji tautodailės mugė ir 19-asis tarptautinis folkloro festivalis	rugpjūčio 15	Punskas	Punsko savivaldybė, LKN, LLEKD, LLD
XXXI estradinių dainų šventė	rugpjūčio 16	Punios ežero pakrantė	LLJS
Duonos, medaus ir pieno šventė	rugpjūčio 17	Šilainė	LLEKD, PPC „Šilainė“
Teatrų popietė Seinų LN	rugsėjo 14 arba 21	Seinų LN	Seinų LN teatras
Rudeninė šeimos šventė „Auksinis obuolėlis“	rugsėjo 27	Punsko skansenas	Punsko šeimininkių būrelis
XXIII kapelų šventė – Seinai 2025	spalio 4	Seinų LN	Seinų LN
Rudens gėrybių šventė su proza ir daina	spalio 5	Suvalkai	LLD Suvalkų skyrius
XXII rudens literatūriniai skaitymai	spalio 10	Punsko LKN	„Aušros“ leidykla
XV muzikuojančių šeimų šventė	spalio 12	Punsko LKN	Punsko LKN
51-asis Vėlinių koncertas	spalio 31	Punsko LKN	Punsko LKN

Vėlinių koncertas	lapkričio 2 arba 9	Seinų LN	Seinų LN
Užadvencis	lapkričio 29		LLEKD
Metraščio „Terra Jatwezenorum“ pristatymas	gruodžio 13	Punsko valsčiaus svetainė	„Aušros“ leidykla
Prieškalėdinis koncertas	gruodžio 14	Seinų LN	Seinų LN
IX labdaros akcija „Pasidalink!“	gruodžio 21	Punsko LKN	Punsko LKN

Auksinėj karietoj praskriejo vestuvės,
Auksinis lietus išbučiavo rankas
Ir aukso žiedais pažymėtos jungtuvės
Jūsų meile užliejo mūsų žemės lankas.

Auksinis lietus tegu lyja už lango,
Tegu barsto Jums laimę aukso lašais.
Tad sušokite Judu jubiliejinį valsą,
Apkabinkit viens kitą kaip jaunystės laikais.

2024 m. gruodžio 31 d. auksines vestuves šventė **Gražina ir Silvestras Bagdonavičiai**. Šia proga iš visos širdies linkime Jums daug sveikatos, meilės ir pilnatvės jausmo kasdienybėje, gražių, saulėtų dienų, neužmirštamų ir laimingų akimirkų kartu.

Dukros, sūnūs, marčios, žentas ir anūkai:
Vėjūna, Žemyna, Jokūbas, Julius, Jonas,
Matas, Inga, Artūras ir Sandra

Prieš penkiasdešimt metų sausio 25 d. aukso žiedus sumainė
Elvyra ir Justinas Moliušiai.

Mielieji Dėdiene ir Dėde,
Jūsų dienų branda verta rimties ir pagarbos,
Išdidžiai įveikėt likimo vėjus ir žabangas.
Didžiuojamės pažinę šilumą Jūsų šeimos
Ir džiaugiamės galėdami paspausti ranką.
Linkim sveikatos gąžuolinės, džiaugsmo ir dainų.
Lai būna saulėtas Jūsų gyvenimo ruduo.

Telydi Jus puiki sveikata, neapleidžia džiaugsmas, artimųjų pagarba ir meilė. Ilgiausių metų ir dar daug gražių jubiliejų. Iš metų į metus gyvenimo keliu važiuokit dar ilgai su meile ir džiaugsmu! Auksinių vestuvių proga su meile sveikina

Krikšto dukra Violeta, krikšto sūnus Romas, Aldutė,
Dalia ir Alvydas su šeimomis

Gerb. Maryte ir Petrai,
Nenumaldoma laiko tėkmė skaičiuoja žmogaus metus,
pasidabruoja plaukus, įrėžia veide raukšles, tačiau neužgesina širdies šilumos!
Begalybę šios šilumos per gyvenimo metus Jūs išdalinot savo šeimai, artimiesiems, draugams,
ir visgi dar be galo daug jos turit savo širdyse!
Gyvenimo kelyje buvo visko: ir džiaugsmo, ir nesėkmių, ir liūdesio valandėlių, bet viską pragyvenot ramiai, kantriai.
Tokius mes Jus prisimename iš anksčiau, tokius matome ir dabar, sulaukusius gražaus 70-ojo jubiliejaus.
Sveikiname Jus! Linkime, kad kiekviena diena būtų palydėta sėkmės, stiprios sveikatos, prasmingų akimirkų,
o gėlių žiedai ir artimųjų šypsenos tesušildo ir pradžiugina sielą ne tik šiandieną, bet dar ilgam ilgam!

Su 70-uoju gimtadieniu **Marytę ir Petrą Severinus** sveikina

Vaikai su šeimomis bei sesės Teresė ir Ona

Lietuvos žiniasklaida

2025 01 01–12

Prasidedant naujiems metams įprasta įvertinti praėjusiuosius ir pažvelgti į ateitį. „Lietuviai dar niekada negyveno taip gerai“, „2024 metai lietuviams buvo išskirtinai geri“, „2025-ieji daugeliui lietuvių metai bus geriausi, nei kada nors turėjo“... Tokių antraščių netrūko šalies žiniasklaidoje metų sandūroje.

Šviesios ateities prognozuotojams visiškai tas pat, kad nuo sausio 1-osios kilo akcizas degalams, alkoholiui bei rūkalams. Ir jeigu be rūkalų ir alkoholio gali išgyventi, tai kalbant apie degalų brangimą piliečiai neturi jokio pasirinkimo. Benzino kaina vidutiniškai kyla 6, dyzelino – 13 centų. Degalų brangimas pabrangina visa kita, nes jie yra visų prekių ir paslaugų savikainos sudėtinė dalis. Kaip sako ekonomistai, šoktels ir infliacija, kuri 2025 m. sieks beveik 3 proc. Tiesa, akcizas degalams didinamas turint labai aiškų tikslą: surinktas lėšas skirti šalies gynybos ir civilinės saugos stiprinimui.

Naftos produktų prekybos įmonių asociacija (NPPĮA), vertindama iš savo pozicijų, prognozavo liūdnus rezultatus. Anot jos, tikslas surinkti papildomų milijonų gynybai nebus pasiektas, o biudžete gali atsiverti skylė. „Apie 2 mln. litrų, kurie tiesiog nebus supilami Lietuvoj, greičiausiai migruos į Lenkiją. Pinigais, tai yra, mūsų skaičiavimais, minus 104 mln. eurų į Lietuvos valstybės biudžetą“, – portalui lrt.lt teigė NPPĮA vadovas Emilis Cicėnas.

Akcizą degalams nuo sausio taip pat padidino Latvija, tačiau čia degalai brangsta nuosaikiau nei Lietuvoje: benzino kainos kyla 2,7 cento, dyzelino – 3 centais, dujų automobiliams – 1,9 cento.

Lenkijoje degalų kaina, lietuvių skaičiavimu, gali būti iki 20 centų mažesnė, todėl kaimynų degalinėse turėtų pastebimai padaugėti ir lengvųjų automobilių su lietuviškais numeriais. Kažin, ar dažnas važiuos piltis degalų į Lenkiją iš Kauno ar Vilniaus, tačiau Marijampolės ir Lazdijų rajonų degalinėms prognozuojama liūdna ateitis.

Lietuvos vežėjai irgi nenusiteikę papildomus tūkstančius eurų degalams palikti Lietuvoje ir sako, kad čia dyzelino pilsis tik tiek, kad užtektų pasiekti pirmą degalinę Lenkijoje. Šiuo atveju ir patriotizmas, ir kilnūs valdžios tikslai pralaimi. „Į Lietuvą mes grįžtam nedažnai. Taip kad tas degalų pylimasis nebus didelė problema ir degalai bus pilami Lenkijoje. Tranzitas, pravažiuojantis per Lietuvą, krovininis transportas turbūt irgi pilsis kitur, kur pigiau“, – minėtam portalui kalbėjo vežėjų automobiliais asociacijos „Linava“ prezidentas Romas Austinskas.

Vertinant šalies pasiekimus ir žvelgiant į perspektyvą, atkreiptinas dėmesys, kas visa tai deklaruoja. „Lietuvai 2024 metai buvo išskirtinai geri. Tokie pagrindiniai ekonominiai rodikliai, kaip gyventojų perkamosios galios augimas, užimtumas, infliacija, bendrojo vidaus produkto augimas, eksporto augimas rodo, kad išsiskyrėme iš daugelio valstybių regione. Infliacija buvo viena mažiausių ES“, – šalies pasiekimais portale lrytas.lt džiaugėsi banko „Swedbank“ ekonomistas Nerijus Mačiulis.

Tokiu itin optimistišku vertinimu smarkiai suabejojo profesorius Romas Lazutka. Ar tikrai dar negyvenome taip gerai, o ekonomikos pažanga tokia įspūdinga? Didžiausias nesutarimas – dėl darbo našumo ir atlyginimų augimo santykio bei Lietuvos ekonominio progreso vertinimo. Kaip rašė portalas lrytas.lt, „Žinių radijo“ laidoje „Girdžiu tavo nuomonę“ profesorius teigė: „Įvairių šalių, regionų raidoje įvyksta tam tikros krizės, stagnacijos dėl gamtinių nelaimių, finansinių krizių ir panašiai, tačiau žiūrint bendrą tendenciją, visas pasaulis vidutiniškai niekada taip gerai negyveno ir aš bandžiau atkreipti dėmesį, kad ta klišė mums nieko nepasako.“ R. Lazutka abejojo, ar tikrai visada teisingai pasirenkami palyginimo laikotarpiai siekiant įrodyti šalies ekonomikos pažangą. „Tarkime, kai vyko 2008–2009 metų krizės, užtruko, kol mūsų ekonomika atsigavo. Tai jei imsime 2010 metų ekonomikos lygį ir lyginsime iki dabar, augimą matysime tikrai labai spartų, nes lyginame nuo labai žemo lygio“, – kalbėjo pašnekovas.

Mokslininkas suabejojo ir teiginiu, jog euro įvedimas 2015 m. prisidėjo prie Lietuvos ekonomikos augimo ir klestėjimo, ir pridūrė, jog teiginius apie euro naudą Lietuvos ekonomikos augimui dar reikia įrodyti. Kaip sakė R. Lazutka, atlikti tyrimai parodė, jog euras per 15 metų, kai nebuvo krizės, ne tik neprisidėjo prie ekonomikos augimo, tačiau krizės metu augimą dar labiau lėtino. „Teigti, kad euras paskatino Lietuvos ekonomikos augimą, negalima, nes gali būti ir taip, bet gali būti ir priešingai, aš negaliu įrodyti, kad yra priešingai“, – teigė ekonomistas.

Anot R. Lazutkos, jo neįtikina ir dažnai kartojamas teiginys, kad algų kėlimas Lietuvoje gerokai lenkia darbo našumą. „Kad ir kaip skaičiuosime, mūsų atlyginimų vidurkis atsilieka nuo Europos Sąjungos (ES) vidurkio. Aišku, patogiau rodyti, kad keletą metų algos augo sparčiai, o našumas augo lėtai, neatsižvelgiant į tai, kaip stipriai buvo nukritusios algos“, – sakė profesorius, ir pridėjo, jog vietos

atlyginimų augimui dar tikrai yra.“

Šalies žiniasklaidoje lyg specialiai Trijų Karalių proga nuskambėjo sensacingas pranešimas apie, pasak žurnalistų, epochos atradimą: Vilniaus arkikatedros požemiuose rasta slaptavietė su Lietuvos ir Lenkijos valdovų laidojimo insignijomis. Vilniaus arkivyskupijos surengtos spaudos konferencijos metu pranešta, kad rastos Lenkijos karaliaus ir Lietuvos didžiojo kunigaikščio Aleksandro bei Elžbietos Habsburgaitės ir Barboros Radvilaitės karūnos. Vilniaus arkivyskupas Gintaras Grušas teigė, kad arkikatedros slėptuvėje aptikta Lenkijos karaliaus ir Lietuvos didžiojo kunigaikščio Aleksandro karūna, Elžbietos Habsburgaitės karūna, grandinė, medalionas, žiedas, karsto lentelė ir Barboros Radvilaitės karūna, skeptras, valdžios obuolys, trys žiedai, grandinė ir dvi karsto lentelės. Viskas požemiuose paslėpta prieš daugiau negu 90 metų.

„Šios karūnos nebuvo nešiojamos valdovams gyviems esant. Jos nukaldintos jau po valdovų mirties ir buvo skirtos būti įkapių dalimi. Besilankantys Vilniaus arkikatedros požemiuose jau ir dabar ant Aleksandro, Elžbietos ir Barboros sarkofagų mato karūnų kopijas, kurios buvo nukaldintos 1933 metais“, – kalbėjo Vilniaus arkivyskupas.

Kaip rašė naujienų portalas tv3.lt, taip pat rastos 6 sidabrinės plaketės, puošusios Šv. Kazimiero koplyčią, ir nemažai žiedų, auskarų bei keletas vyskupų insignijų.

„Istorinė vertė neįkainojama. <...> Kai kurie dalykai, kurie buvo atrasti, galbūt valdovų buvo nešiojami ir gyviems esant, tai, pavyzdžiui, žiedai – ar Barboros Radvilaitės, ar Elžbietos Habsburgaitės“, – kalbėjo Nacionalinio muziejaus Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės valdovų rūmų direktorius Vydas Dolinskas.

Vis dėlto po atradimo džiaugsmo žiniasklaidoje imtas kelti klausimas: kas iš tikro yra lobio atradėjai, o kas – tik atvėrėjai? Toks Saulius Poderis, dailės kūrinių restauratorius, beje, kažkada teistas dėl „juodosios archeologijos“, žiniasklaidai pareiškė, kad tikrasis insignijų atradėjas yra jis, o atradimo šlovės spinduliuose šildosi tie, kurie kažkada jam nedavė leidimo užsiimti šio lobio paieškomis. „Devynerius metus ieškojau, kur tas lobis gali būti. Beldžiausi į visas duris, bet jos man neatsidarė. Pirmiausia, Kultūros paveldo departamentas (KPD), Bažnytinio paveldo muziejus, Arkivyskupija ir konkrečiai arkivyskupas Gintaras Grušas atsisakė priimti.

G. Grušas apie mano turimą informaciją dėl galimos slaptavietės buvo informuotas nuo 2014 m. Grubiai sakant, jau vienuolikti metai, kai jis apie mane ir mano bėdas žino“, – portalui delfi.lt pasakojo vyras.

Plačiau paieškų peripetijas S. Poderis atskleidė dienraščiui „Lietuvos rytas“, „Žinių radijo“ klausytojams laidoje „Dienos klausimas“. 2014 m. jis iš Lenkijoje gyvenančio Andžejaus Malyško (Andrzej Małyszko) gavo kompaktinį diską, kuriame įrašytas jo tėvo, dirbusio patarnautoju Vilniaus katedroje ir 1939 m. vienoje iš kriptų paslėpusio Barboros Radvilaitės žiedą ir kitas vertybes, pasakojimas. „Ištyriau 1932–1939 metų Katedros brėžinius, lyginau su vėlesniais, nes buvo padaryta naujų perdangų, įėjimų. <...> Paprašę leidimo nuskenuoti požemius mes su mokslininkais apžiūrėjome numanomą vietą. Norėjome įsitikinti, ar neklystame. Sienoje pastebėjau skylę. Įkišau pirštą, bet nieko neužčiuopiau. Pabandžiau įkišti pieštuką – beveik visas sulindo. Daugiau nieko imtis nenorėjau, kantriai laukiau leidimo. Bet kurija jo nedavė, todėl su mokslininkais ir negalėjome tos vietos ištirti specialia įranga“, – pasakojo S. Poderis.

Pasak jo, nors KPD ir tuometė direktorė Diana Varnaitė bei Vilniaus arkivyskupas, kuris priėmė tik po pusmečio, apie viską žinojo nuo 2014 m., rimtai į tai nereagavo. „2024 m. vasarą nusipirkau endoskopą su zondu. Man pavyko ten jį įkišti ir monitoriuje pamatyti daiktus, kurie gulėjo suvynioti į senus laikraščius. Kai kur buvo matyti baltas ar gelsvas metalas. Visa tai nufotografavau. Širdis daužėsi supratus, kad atradau vietą, apie kurią kalbėjo buvęs Katedros patarnautojas lenkas. Rugpjūčio mėnesį parašiau laiškus prezidentui Gitanui Nausėdai, premjerei Ingridai Šimonytei, Seimo pirmininkei Viktorijai Čmilytei-Nielsen prašydamas pasirūpinti, kad vertybės būtų saugiai išimtos iš slėptuvės ir perduotos saugoti valstybės institucijoms. Mano laiškai buvo perduoti KPD, kuris tuo susidomėjo (atstovai susitiko su tyrinėtoju). Bet paieška buvo vilkinama. <...>

Tie žmonės, kurie prisistatinėja, kad neva jie dabar rado... Tarp trijų pušų rasti baravyką labai paprasta, nes tiek informacijos jau pateikta. Ir žurnalistai mane kalbino spalio mėnesį, aš papasakojau šitą istoriją. <...> Visa medžiaga, viskas nuo A iki Z buvo sukramtyta ir paduota įstaigoms ant lėkštutės: beliko tik nueit ir išimt. Surasti betonu užkrėstą sieną nėra sudėtinga: tokių sienų ten nėra daug. Tai nuėjo žmonės ieškoti sienos su skyle ir surado.

<...> O kas įvyko prieš kelias dienas, yra didelė nuostaba ir man, ir KPD. Nes kai mes susitikome prieš spaudos konferenciją, susižvalgėme, aš sakau: „Nelabai suprantu, kas čia įvyko.“ Ir KPD tą patį pasakė. Sako, pirmą kartą ir mes iš laikraščių supratome, kad čia kažkokia sensacija atsitiko“, – kalbėjo S. Poderis.

Tuo metu Vilniaus arkivyskupijos kurijos atstovai teigė, kad šis restauratorius užsiima „juodąja archeologija“, turėjęs jo reputacijos nepuošiančių bylų.

„Lietuvos ryto“ kalbinti istorikai palaikė S. Poderį. „Kolegos jau seniai žinojo apie S. Poderio kryptingą užsispyrimą, ilgą ir nuoseklų darbą, pastangas įminti istorines mįsles“, – kalbėjo muziejininkė Daiva Tuinylienė.